

EL MONESTIR CISTERCENC DE VALLSANTA (NOTES PER A UNA MONOGRAFIA)*

NOTA INICIAL.

Era l'any 1089 quan l'abat sant Robert començà en el monestir del Císter la saludable reforma de l'ordre de Cluny. Les vocacions monàstiques que es despertaren amb aquesta reforma foren tantes que l'any 1114 el novell ordre de cistercenc ja comptava amb les abadies filials de la Ferte, Pontinyi, Claravall i Marimond. Els abats de dits monestirs, anomenats per Climen IV els arquitectes del Cister, acabaren l'obra de sant Robert amb la celebèrrima *Carta Charitatis* que aprovà el papa Calixte l'any 1119. Aleshores el nou ordre monacal, fill del Cister, s'estengué per tot Europa.

A Catalunya ja estaven arrelats els grans cenobis de Santes Creus i Poblet al temps que Oria de Ramirez, aconsellada pel bisbe de Pamplona, passava de Santa Maria de la Caritat (Culebres) a Sórboles per a fundar, junt amb les deixebles de Ramon d'Anglesola, el Reial Monestir de Vallbona (1177).

De Vallbona sortiren l'any 1190 les fundadores del convent de Sant Hilari (Lleida), i en aquest mateix any fou edificada la casa de la Bovera.

Les religioses de la Bovera enviaren l'any 1231 a la parròquia d'Olvan les fundadores de Valldaura. També de la Bovera procedien les monges que implantaren l'any 1237 els estatuts de la *Carta Charitatis* a Vallsanta. A aquest monestir hi anaren més tard totes les monges que havien quedat en aquella casa de la qual el nostre nou monestir n'era filial.

Així podem dir que el monestir de Vallsanta és el mateix monestir de

*L'original d'aquest treball es guarda a l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona. La transcripció ha estat a cura de F. Xavier Ricomà

la Bovera canviat de lloc. Aquest canvi de situació podria obeir a la preferència que els cistercencs tenien per les valls -*Bernardus valles amabat*-. La seva vida floreixent durà tres cènturies però a les darreries del segle XVI la comunitat patí una crisi tan forta que obligà a la seva extinció (1589).

Avui de tot aquell cenobi sols ens resta la carcassa de l'església enderrocada i alguna part del mur que tancava el pati de la clausura. Observant aquestes venerables runes es vislluma a través de l'Arxiu Parroquial de Guimerà la sombrejada fesomia de moltes belleses històriques que aquelles embolcallaven. Per això publiquem les notes d'aquest arxiu per tal de que permetin estudiar seriosament el nostre monestir cistercenc abans de que una mà egoista o l'acció natural del temps acavin d'esborrar els pocs vestigis que romanen i que àdhuc justifiquen el nom de la partida de terme de Guimerà coneguda per Vallsanta.

EL MONESTIR DE LA BOVERA

L'existència d'un monestir al santuari segarrenç de la Bovera és cosa ben comprovada amb la tradició popular i els documents que en donen fe. La seva història, però, ha esdevingut tan compendiada que amb prou feines dóna notícies de la seva gènesi i de la seva mort.

FUNDACIÓ DEL CONVENT

Les veus del poble diuen que, al principi, el convent fou mixt. L'error d'aquesta tradició podria ésser fill d'una taula pintada el segle XV per Francesc Olives, i que representa la troballa de la imatge que donà vida al santuari del puig de la Bovera. En aquesta pintura, hi són representats una multitud de frares al costat d'una comunitat de monges. (Trobareu una descripció d'aquest retaule a *El Santuari de la Bovera*. Tarragona, 1929, p. 31-32). Però és més probable que l'artista s'inspirés en la llegenda popular ja divulgada en aquell temps; en aquesta suposició, cal cercar l'origen de la llegenda en les circumstàncies anàlogues que rodejaven el nostre monestir, el de Bonrepòs i el de Vallbona, la consemblança dels quals devia donar peu al poble per a imaginar-se un començament idèntic als que tingueren els altres dos damunt esmentats.

No volem negar la possibilitat que visquessin a l'entorn del santuari de la Verge, abans de la fundació del convent, una porció de devots d'ambdós sexes que, retirats del món, hi cerequessin la santificació de la

seva ànima sota la direcció d'un sant anacoreta, com els piadosos deixebles que poblaren la muntanya de *Sorboles* (Et Tallat) per a seguir les petjades de Ramon d'Anglesola; però no és de creure que arribessin a formar una comunitat monacal com les de Vallbona i Bonrepòs.

El cert és que les darrerries del segle XII, vers l'any 1190, el noble cavaller Pere de Tàrraga ordenà la construcció d'un petit convent de religioses cistercenques, al peu de la capella de la Bovera o sota la protecció de la prodigiosa imatge. Un cop edificada la casa, s'hi introduí una comunitat sota la direcció de l'abadessa Elisendis, filla del piadós fundador.

Mn. Ramon Bergadà diu que aquella comunitat era filial del monestir de Vallbona («Memoria histórico-descriptiva de la imagen y santuario del Tallat», p. 94), però no ho hem pogut comprovar d'una manera convincent. Certament, en els temps posteriors es nota una unió íntima entre els dos monestirs i una ben marcada dependència filial, en algunes coses, de Vallsanta respecte de Vallbona; sobretot és palesament manifesta en el text d'una carta de Benet XIII escrita a Avinyó el 7 d'agost del 1400, any sisè del seu pontificat, en la qual concedeix indulgències al Reial Monestir de Vallbona i de Vallsanta i als preveres beneficiats d'aquells monestirs, confirmant les de Bonifaci VIII i Climent VI, i concedint al confessor de Vallbona, elegit per son legítim prelat, estendre les indulgències de l'any sant a tots els que, confessats i combregats el dia de Nadal, visitaran aquelles esglésies tal com si visitessin les basíliques de sant Pere i sant Pau, i de sant Joan de Letrà; amb l'obligació que les monges professes i les novícies digin vint fèries de saltiri, i els servidors i servidores, 200 pater noster, i els sacerdots, 20 misses; els beneficiats no preveres, igual que les monges professes i novícies coristes. Aquesta diligència devia paracticar-se des del dia 7 d'agost fins al dia de Nadal. (Arxiu del monestir de Vallbona. Documents Pontificis). És evident, però, que la unió manifestada en aquesta butlla podia obeir a la identitat de confessor d'ambdós monestirs, i aquesta identitat de confessors pot explicar-se per la proximitat del lloc i, per tant, el valor probat d'aquest document és insuficient per a eliminar el nostre dubte sobre la procedència de la primitiva comunitat de la Bovera.

FUNDACIÓ DEL MONESTIR DE VALLSANTA.

Vallsanta era una quadra del senyor feudal de Guimerà, situada a la vall de riu Corb, sota mateix del santuari de la Bovera i entre les poblacions de Guimerà i Ciutadilla.

L'any 1235 es començà l'edificació del monestir i el dia 7 de març del

1237, el papa Gregori IX envià un rescripte a l'abat del Císter perquè portés des del monestir de la Bovera algunes monges al novell monestir de Vallsanta a fi que s'hi implantés l'orde de Sant Benet, «educat ad monasterium Vallissancte, noviter edificatum, ex monasterio de la Bovera aliquas moniales, que ibi institutum implanteant».

És ben manifesta, doncs, la distinció dels dos monestirs malgrat que després de poc temps els trobem units formant una sola casa i una única comunitat.

EXTINCIÓ DEL MONESTIR DE LA BOVERA I AGREGACIÓ D'AQUELLA COMUNITAT A LA DE VALLSANTA.

La fundació del monestir de Vallsanta en un lloc tan proper al puig de la Bovera, necessàriament havia d'influir en la vida d'aquella comunitat, tant més quan les filles de Sant Bernat sembla que tenien una especial predilecció per les valls, com és de veure en l'elecció dels llocs per a establir-s'hi, Vallbona, Valldaura, Valldonçella, etc.

Diu el P. Camós que aquella comunitat hi fou transportada per a major comoditat. Fos per això o per altres causes, el cert és que devers l'any 1246 ja no hi havia comunitat a la Bovera perquè havia estat agregada a la del nou monestir, aixecat a la quadra de la Vall; i des de llavors, la casa abandonada fou cedida a les persones devotes donades al servei de la Mare de Déu, les quals allunyades del món, s'hi domiciliaven i hi vivien a la faísó dels antics anacoretetes. Als nostres temps, de tota aquella habitació monacal, sols hi roman qualche fragment del claustre romànic en els departaments inferiors de l'actual casa dels ermitans.

EL MONESTIR A MITJANS DEL SEGLE XIII

L'any 1246, el monestir comptava amb un total de 23 religioses, entre les quals hi havia una abadessa, una priora, una infermera, una preceptora, una sacristana, una cambrera i una sotscantora. Així consta en el document de procura que transcrivim:

«Sit notum omnibus. Quod na Agnes de Guimera, Dei gratia abbatissa domus Sancte Marie Vallis sancte et conventus eiusdem domus nobis comissus, cum hoc publico instrumento constituimus te Berengarium Boneti specialem procuratorem tamquam in rem tuam propriam ad petendum, exigendum et demandandum totam ereditatem legitimam sive farescham et portionem quam contingit aut debet vel potest contingere vel competere Suavem monialem nostram quibuscumque modis in universis et singulis honoribus et possessionibus que

fuerunt Guilelmi Timbaldi quondam patris sui. Cedens super hoc tibi omnia nostra et dicte Suavis loca, iura, voces et actiones reales et personales, utiles et directas sive mixtas. Ita quod contra Peretam uxorem quondam Guilelmi et matrem dicte Suavis monialis nostre et contra Arnaldum Timbaldi filium comunem ipsi Guilelmi et Perete et contra universos alios detinentes honores vel possessiones et bona dicti Guilelmi Timbaldi possis agere, defendere, replicare et excipere et ut omnibus nostris et dicte Suavis, locis, iuribus, vocibus et actionibus in iudicio et extra in curia et extra curia promittentes nos semper ratum et firmiter habere quidquid per te super hoc fuerit aliquatenus procuratum et numquam veniemus contra. Actum est hoc x Kalendas februarii anno domini MCCXLVI. Signum Agnetis de Guimera dicte abatisse. Signum Elissendis priorisse. Signum Beatricis de Olugia infirmarie. Signum Ermen-sendis de Pulcropodio precepticis. Signum Sanctie sacristane. Signum Guilie de Montepavone. Signum Marie de Vilanova. Signum Serene. Signum Guilelme Gayatone cellerarie. Signum Eligendis de Pulcropodio. Signum Dulcie de Balagario subcantricis. Signum Guilelme de Olugia. Signum Saurine de Pontils. Signum Elicendis de Rocamora. Signum Berengarie de Tallano. Signum Guilelme de Torri. Signum Marie de Ciraria. Signum Elvire de Queralt. Signum Geralde de Ciraria. Signum Cerdane de Borredano. Signum Elissendis de Lorach. Signum Colirane Dertussensis monialium dicte domus que predicta concedimus et confirmamus. Signum Guilelmo de Lercio. Signum Ferrari de Freixineto. Signum Guilecti, testis. Signum Guilelmi de Rifano presbiteri commorantis in ecclesia Sancti michaelis de Ciutadilia qui hoc precepto dicte Abatisse scripsit die et anno prefixis.» (ARXIU de la Corona d'Aragó. Perg. núm. 1074 del rei Jaume I).

Aquest document ens permet suposar que el monestir de Vallsanta, a mitjans del segle XIII estava ja completament edificat i tenia una vida exuberant.

És de creure, però, que les religioses vivien en cases particulars, semblantment a les de Vallbona; aquest costum ens explica la venda de les habitacions de monges difuntes feta per l'abadessa a algunes novícies.

L'existència de l'església es dedueix de la capellania fundada per Geraldona de Timor en el seu testament del 15 de juny del 1279:

«Quoniam nullus in carne ... idcirco ego Geraldona de Timor in meo pleno sensu facio meum testamentum ... et eligo meos manumissores Geraldus de Aquilone et Bn. Valta clericum et Berengarium de Sancto Domingo quibus dono plenum posse ... Item volo quod Bn. Conesa solvat cccc morabatinos et legat quod inferius sibi facio. De quibus cccc morabatinos solvantur c morabatinos quos superius dimitto predicto monasterio Vallis Sancte cui dimitto cum corpore meo ibi sepeliendo c morabatinos. De residuis morabatinis dimitto pro anima mea cc morabatinos de quibus ematur census ad opus unius presbiteri qui in perpetuum celebret omnia officia divina in dicto loco de Valsanta pro anima mea ... Item dimitto Pontio de Queralt dccc morabatinos. Et dimitto Bn. de Conesia clerico castrum de Segura cum omnibus iuribus que ibi habeo et habere debeo. Ita tamen quod ipse solvat cccc morabatinos quod superius assignavi super dicto castro ... Et cc morabatinos cuidam presbitero qui celebret ... Volo autem et statuo quod predicti tres manumissores mei vel Geraldus de Aquilone cum vice eorumdem compleat et faciat complere omnia supradicta et singula cum consilio Gardiani predicti. In omnibus aliis bonis meis et iuribus mihi spectantibus et spectare debentibus ubique facio, constituo heredem meum Pontium de Queralt predictum et volo et mando quod ipse heres meus teneatur iuvare meos manumissores ad habendum et recipien-

dum omnia bona mea ... Factum est hoc xvi kalendas iulii anno domini MCCLXX nono. Signum Domine Geralde ...» (Arxiu Parroquial de Guimerà. Llibre vell de Beneficis).

Les obres, però, de caràcter monumental, els vestigis de les quals es conservaren encara avui, no foren començades fins el segle XIV.

ELS CLAUSTRES DE VALLSANTA.

El claustre és tan propi del monestir que a cegues podríem suposar la seva existència en tot lloc on hagués residit per llarg temps una comunitat de clausura. Per això nosaltres l'hem buscat detingudament entre les runes de Vallsanta i, malgrat que no hàgim pogut haver-ne el més petit vestigi, no creiem pas que hi manqués, sinó que estem convençuts que una vegada abandonat el convent, va desaparèixer el claustre, com les habitacions monacals, per una de tantes causes que han fet fonedisses altres obres monumentals de la nostra comarca. Així mateix, els enderrocs del Tallat haurien esborrat també la memòria dels seus claustres si testimonis vivents no recordessin de quan foren extrets per a ésser transportats a la finca de l'amateur que les comprà. (a l'original, guixat del Sr. Font de Rubinat).

Totes aquestes proves de congruència, que havem adduït, augmenten considerablement el valor demostratiu amb el fet documental d'un piadós llegat, de 200 morabatins d'or, cedit l'any 1272 pel gran rei en Jaume el Conqueridor al monestir de Vallsanta, per a l'obra del seu claustre. A falta, doncs, de proves en contra, hem de suposar que aital llegat fou destinat a complir la voluntat del reial senyor. En canvi, referent al lloc concret que devia ocupar, no ens atrevim a fer cap suposició.

L'ESGLÉSIA OGIVAL.

És una obra monumental, de pedra picada, muntada durant la millor època de l'arquitectura gòtica, sobre la base d'una planta quadrangular amb un absis poligonal. Conté una sola nau, de 20'50 x 9'80 m. i s'hi entra per una portada romànica, oberta a la paret de la banda nord, vora l'extrem occidental.

Cada paret de l'absis està artísticament buidada per la seva part inferior, per a obrar-hi el marc de les capelles que hi foren enfonsades. L'angle de la paret que separa una capella de l'altra està decorat pels escuts de la família que subvencionà l'obrament de la capella, entre els quals es distingeix el dels Llorach, dels Guimerà, d'Alemanys, dels Boixadors i dels Josa.

La volta està sostinguda per delicades arcades que arrenquen de fines pilastres enganxades a les parets; els capitells estan historiat amb els senyals heràldics del senyor de Guimerà, de l'abadessa de Vallsanta i de la persona que pagà la construcció d'aquella part de l'edifici. Així sembla indicar-ho la insistència amb què hi és reproduït el senyal d'Alemaný, llavors senyor de Guimerà, i l'escut de Guimerà, (Agnès) aleshores abadesa de Vallsanta; de manera que sobre l'escut d'Alemaný que determina el fundador de la capella hi ha, en el capitell, els senyals d'Alemaný (repetits) i de Guimerà:

; en el capitell que hi ha sobre l'escut de Boixadors, veiem, els de Guimerà, Alemaný i Boixadors

; i en el capitell, damunt el senyal de Josa, hi ha gravats, els de Guimerà, Josa i Alemaný:

En aquest supòsit, la construcció de l'esmentada església, correspondria a l'abadiat de madona Agnès de Guimerà (1345-1350); i això mateix confirma el contracte que madona Sibília de Boixadors, priora de Vallsanta, féu amb el mestre d'obres Arnald Çaveyla sobre la construcció de la capella, que el seu germà Bernat de Boixadors deixà encarregada en son últim testament; aquest contracte porta la data del primer d'abril del 1345. Diu així:

«Ego Sibília de Boixadors priorissa monasterii Vallis sancte de consilio et voluntate honorabilis Bernardi de Boixadors heredis universalis honorabilis Bernardi de Boixadors ex certa scientia dono et concedo vobis Arnaldo Saveyla magistro lapidis habitatori guimerani ad faciendum, constituendum et hedificandum in monasterio Vallis sancte quamdam capellam quem honorabilis Bernardi de Boixadors frater meus mandavit fieri et construi in ecclesie dicti monasterii sub invocatione beatissimi Bernardi sicut in suo ultimo plenius et latius continetur. Item unam croheratam quam capellam faciatis bene et complete sicut in capitulis

inde confectis latius continetur de quibus capitulis volo quod vos teneatis transcriptum et ego teneam aliud transcriptum ut veritas absentiri non possit, per quam autem operis rationem promitto vobis dare III milia quingentos solitos barchinone terni de quibus promitto vobis solvere incontinenti infra spatium octo dierum cum dicta opera per vos incepta fuerit mille solitos, et quandocumque et quotiescumque dicta capella sit perfecta in medio loco promitto vobis solvere quingentos solidos. Et de primo futuro festo Sancte Marie mensis augusti ad unum annum D solitos et de dicto festo in antea ad unum annum D solitos et quandocumque et quotiescumque croheriam ponuntur D solitos. Et cum dicta opera ex toto exit perfecta residuos D solitos sine excusationem etc. Et absque etc. et pro predictis dono vobis fideiussores Dominicum Cardos et Bernardi Vila -----Versa vice, ego dictus Arnaldus Saveyla una cum Mundeta uxor mea recipimus a vobis honorabilis domina ad faciendum et edificandum dictum opus sub modis et conditionibus antedictis et promitto vobis bene facere sub veritate iuramenti infrascripto facere dictus opus bene, fideliter et legaliter iuxta meum posse et scientiam ad cognitionem unius vel duorum magistrorum eiusdem officii infra spatium trium annorum sicut capitula inter vos et me fieri plenius continetur et si forte quod absit infra spatium dicti temporis ego ab hac vita decederam iuxta ordinationem Domini Nostri Iesu Christi si tamen dictum opus non exit perfectum quod in tali casu de bonis meis fiat dictum opus et pro predictis dono vobis fideiussores Guilelmum Bertran et Jacobus Bertran, Arnaldum Sagrasa, Berengarium Bertran neopotem meum, P. Saveyla filium meum et Guilelmum Moix filium Raimundi qui mecum etc. Nos autem fideiussores et principales etc. obligamus etc. Et ad maiorem firmitatem ego Arnaldus Çaveyla et Mundeta juramus per Deu et hec Sancta IIII evangelia corporaliter a nobis tacta omnia etc. Kalendas aprilis anno Domini MCCCXL quinto. Testes Berengarius Saveyla et Guilelmus Vila presbiteri.»

En el contracte referit, a més de la capella, es parla d'una arcada o creuera (*croherata*); devia ésser una arcada que divideix la nau en el punt ..., car en els capitells de les pilastres que la serveix hi ha, esculpit, el senyal de Boixadors.

Aquesta arcada fa creure que hi havia el pla d'allargar la nau vers la part de sol ponent, amb altres arcades semblants, però que la manca de recursos ho va impedir; així quedà l'església sense façana i tancada per una paret interina en aquella banda, utilitzable sols en l'espai destinat a creuar dins el plànol de l'església començada.

RECONSTRUCCIÓ DE L'ESGLÉSIA

Ignorem les causes que motivaren la renovació de la volta d'aquell nou temple, però cal suposar que els primers arquitectes deixaren flonjos els solaments de la paret de migdia, la qual, amb el pes de la volta, devia perdre el plom, i això causà el trencament de les arcades i dels nervis i, per tant, l'ensorrament de tota la volta. Això s'endivina per una esquerda de dalt a baix, a l'angle on converteixen l'absis i la paret lateral del temple per la banda de migdia: aquesta esquerda es veu encara avui, car l'obra de reconstrucció començà a l'arrencada de les arcades.

Els nous arcs es distingeixen fàcilment dels anteriors per la seva construcció molt més barroera; són fets a imitació de l'art romànic, obrats totalment de les motllures i estries que arrodonien els caires dels arcs primitius com si amb la seva rusticitat vulguessin fiscalitzar l'elegància feble dels primitius, tan promptament enderrocats.

Aquest adob fou encarregat per l'abadessa madona Beatriu d'Arillo als arquitectes Pere de Cardona i Francesc d'Igalada, l'any 1367, segons consta a l'escriptura contractada entre les dues parts, com podem comprovar:

«Noverint universi in presentia mei notarii infrascripti et testium infrascriptorum fuit conventum inter nobilem domina, Beatricem de Arily, Dei gratia abbatissa monasterii Vallis sancte, diocesis Tarraconensis et Petrum Cardona, picapetra et Francesch d'Agalada, ville Cervarie capitula infrascripta prout sequitur:

Primo fuit conventum quod dicta domina abbatissa donec als damunt dits P. Cardona e Francesch d'Agalada l'esglesia del dit monastir de Vallsanta adobar ab aytal condicio que los damunt dits mestres primerament ayen a fer en l'esglesia damunt dita III archs a quada peu d'arch ayen a fer tres filades de parelys y los archs respalats que daran lo rest a la teulada e agua daan aye aver a quada part sa enfusa e que la respatle aye aligar ab la enjusa de loch en loch axi que tots los paus de les de ça e de la e al cap damunt que ayen a romanir segons que la teulada demanara. E aço han afer los damunt dits mestres a lur cost e a lur mesio salvant que Madona los aye a dar fusta en la plantada a la bastida e que los dits mestres sayen a talar dita fusta a lurs propies mesions e com ayen acabat, la dita fusta que romangue al dit monestir.

Item los a adonar madona a dits mestres XX migeres de cals fusa en la obra.

Item los a adonar madona a la obra II omens VI dies faenes.

Item los a adonar madona les cindries acabades per posar.

Item poden pendre los dits mestres tota pedra que bona los sie que sie en el monastir ab que en l'obra no sie.

Item totes les altres coses que sien menester en la obra damunt dita ayen aver los damunt dits mestres a lur cost e lur mesio.

Item totes les altres coses que sien menester en la obra damunt dita ayen aver los damunt dits mestres a lur cost e lur mesio.

Item que los dits mestres ayen fer l'obra bona e ben feyta piquada a tayl mijançer.

Item i enjusa que es sentada que saya a desfer e a fer.

Item per la damunt dita obra Domina nobilis Abbatissa promet de donar als dits mestres quinquaginta libras Barchinone terni sub conditionibus infrascriptis:

Primo nunc de present com comensaran la obra infra spatium VIII dierum, CCCXXXIII solitos, IIII diners. Item com ayen fet lo segon arch que los aye a donar altres CCCXXXIII solitos IIII diners. Item promisit dare altres CCCXXXIII solitos, IIII diners com la obra sie acabada.

Et pro predictis obligavit bona dicti monasterii et dedit fideiussores Bertoli Sera de Ciutadylla et Guillem Cot de Guimerano qui cum dicta nobili domina abbatissa et sine vobis dictis magistris et vestris, omnia et singula supradicta complere et attendere et tam principales quam fideiussores promisserunt vobis et vestris omnia et singula supradicta attendere et complere sub obligatione omnium bonorum ipsorum habitorum et habendorum renuntiantes legi dicenti quod prius conveniatur principalis quam fideiussor et omnia alia iura contra hac iurati. Versa vice, P. Cardona et Francesc d'Agalada promittunt fer la obra bona e acabada hinc ad festum Pasche primum venturum, obligantes unusquisque omnia bona eorum habita

et habenda et dederunt fideiussorem discretum Petrum de Robio et Petrum de Robio sutores ville Cervarie qui cum eis et sine ipsis vobis dicta nobili domina abbatissa et vestris omnia et singula supradicta complere et attendere et tam principales quam fideiussores predicti promiserunt vobis et vestris dicta domina abbatissa omnia et singula supradicta attendere et complere sub obligatione omnium bonorum ipsorum habitorum et habendorum renuntiantes omni constitutioni dividendi actionis.

Actum XXIII septembris anno a nativitate Domini MCCCLXVII. Testes huius rei sunt G. Rubinat de Ciutadilla et Jac Bondia de Verdu». (Arxiu Parroquial de Guimerà. Manual de Mn. ...).

Sembla però, que aquells arquitectes s'espantaren de la reforma, car, l'any 1371, pagaren 100 sous de desdita:

«Anno a nativitate Domini MCCCLXXI quarta die iunii. Noverint universi quod ego P. Cardona lapicida ville Cervarie gratis et ex certa scientia confiteor et in veritate recognosco me debere vobis Beatrice d'Arylo, Dei gratia abbatisse monasterii Vallis sancte, diocesis Tarraconensis et vestris centum solitos ratione compositionis facte inter vos et me amicis intervenientibus iudicantibus quod habebam vobis refundere seu tornare ex eo quia non adimplevi quoddam opus quod habebam perficere in dicto monasterio. Ideoque renuntio etc...». (Arxiu Parroquial de Guimerà. Manual de Mn. Bng. de Robinat).

I, aquest mateix any 1371, fou contractada amb el picapedrer Pere de Belló, habitant de Conesa, segons apar en l'escriptura que copiem a continuació:

«Ego Petrus Belo lapicida habitator loci de Conesia gratis et ex certa scientia per me et omnes meos confiteor vobis nobili Beatrice d'Arillo, Dei gratia abbatissa monasterii Vallis sancte et Blanca de Boixadors moniali dicti monasterii quod solvistis et tradidistis numerando mihi P. Belo et a vobis habui et recepi meis propriis manibus trecentos solitos monete barchinonensis terni ratione opere ecclesie dicti monasterii quam operam a vobis recepi ad faciendum ut in instrumento convenientie facto inter vos dicte Beatrice de Arylo et Blaque de Boixadors predicte et me dicti P. Belo latius continetur. Ideoque renuntio etc. Actum II die augusti anno domini MCCCLXXI» (Arxiu Parroquial de Guimerà. Man de Mn. Berenguer de Robinat).

De la realització d'aquest contracte, n'és testimoni el següent rebut:

«Ego p. Belo lapicida et magister operis ecclesie monasterii Vallis sancte et habitator loci de Conesia gratis et ex certa scientia per me et meos confiteor et in vero recognosco vobis Bn. Bertran civis Barchinone et cambiator pecuniarum in dicta civitate quod solvistis et mihi tradidistis numerando et a vobis habui et numerando recepimus propriis manibus videlicet septingentos solidos monete barchinone quos mihi debebatis ratione operi ecclesie dicti monasterii Vallis sancte ut in capitulis continetur quos quidem septemgentos solitos mihi dedistis, tradidistis et deliberastis ex voluntate sensu prestito et firma nobilis domina Beatrice d'Arillo, Dei gratia abbatissa dicte monasterii et domina Blanca de Boixadors. Et quia ita est veritas, etc. ... Actum XVI die mensis novembris MCCCLXXII.» (Arxiu Parroquial de Guimerà. Man. de Bng. Rabinat, vic.).

LLEGAT PER A UN DORMITORI COMÚ.

Mentre s'estava obrant l'església, de segur que el pla era d'estendre les obres fins a completar el monestir, amb totes les dependències per a una comunitat. Per aixó, madona Mateua, vídua de Romeo Montornès, carlà de Guimerà, en el seu testament fet en poder de Ramon de Boncasa, notari de Montblanc, l'any 1336, deixà 2000 sous per a l'obra d'aquella església, i si el seu fill moria sense descendència, deixava 12000 sous per a obrar en aquest monestir, un dormitori, amb la condició d'esculpir-hi i pintar-hi els seus escuts. L'esmentat hereu morí sense fills l'any 1372 i l'any següent, les monges de Vallsanta nomenen procurador Pons Canyot, canonge de Solsona, per a cobrar aquella quantitat a la vídua de Guillem, Sançia de Montornès. L'instrument de procura fou redactat el 14 de gener del 1373, en els termes següents:

«In presentia mei notarii infrascripti et testium infrascriptorum ad hoc vocatorum et rogatorum Beatrix d'Arillo, Dei gratia abbatissa monasterii Vallis sancte ex certa scientia presentibus et ascientibus ad hoc, Tomassia de Monteaguda, priorissa, Sibilia de Rocamora, subpriorissa, Francescha de Castre, Blancha de boixadors, cantrix, Agnes de Riudefoix, magistra novitiarum, Constança de Montoliu, sacristana, Brunicendis de Iborra, celeraria, Saurina de Thous, Sibilia d'Alentorn, subcantrix, Beatrix de Cervia, Agnes de Mur, Brunicendis Perola, monialibus conventualibus dicti monasterii. Ac in capitulo dicti nostri monasterii ad sonum campanie prout est fieri assuetum convocatis et congregatis et conventum facientibus. Cum esset ibi maior et sanior pars dicti nostri conventus seu monialium dicti nostri monasterii. Cum hoc presenti publico instrumento ubique valituro facimus, constituimus, creamus et ordinamus verum, certum, specialem sindicum, iconomum, actorem et procuratorem nostrum et dicti monasterii nostri et conventus eiusdem vos discretum Pontium Canyot canonicum Celstone absentem tamquam presentem et honus huiusmodi procurationis ad instantiam mei et dicti nostri monasterii et eius conventus sponte susipientem, videlicet ad petendum, demandandum, habendum et recuperandum et recipiendum nomine nostro et dicti nostri monasterii et conventus eiusdem videlicet quatordecim milia solitos monete barchinonesis terni quos venerabilis Matheua uxor venerabilis Romei de Montornes quondam militis in suo ultimo testamento legavit dicto monasterio facto tertio decimo kalendas madii anno domini MCCC tricesimo sexto et clauso per Raymundum Bonacasa notarium publicum Montis albi per venerabilem Andream de Contijoch tunc rectorem dicte ville Montis albi. cuius tenor clausule testamenti talis habetur: Item de illis quatuor decem milibus solitos barchinone quos venerabilis P. de Sanahugia predictis mihi debebat tornare ratione et occasione dotis dicte Blanche filia mea uxor quondam sue. Lego operi ecclesie dicti monasterii Vallis sancte duo milia solitos et quod conventus dicti monasterii teneatur quolibet anno die obitus dicti venerabilis Romei de Montornesio viri mei quondam celebrare missam conventualem et processionem facere pro anima dicti venerabilis Romei de Montornesio viri mei et venerabili G. de Montornesio filii mei. Residuum autem duodecim milia solitos dictorum quatordecim millia solitorum lego G. de Montornesio nepoti meo, quos duodecim solitos cum illis bonis quod dictus Romeus et ego donavimus G. de Montornesio parti suo filioque meo suarum tempore nuptiarum habeat dictus Guillelmus nepos meus pro omni parte hereditate et legitima et alio quovis iure sibi pertinenti et pertinere debenti in bonis meis et que

fuerunt dicti venerabilis Romei mariti mei avique sui et in his ipsum heredem mihi instituo et si dictus G. nepos meus deceserit sine liberis legitimis quandocumque volo et mando quod in tali casu dicti duodecim milia solitos devoloantur dicto monasterio Vallis sancte et quod de ipsis in ipso monasterii fiat unum pulcrum dormitorium ad opus conventus ipsius monasterii in quo dormitorio ponantur sculpantur et pinguantur signa dicti venerabilis Romei viri mei et mei dantes et concedentes vobis dicto procuratori nostro super predictis plenum posse Actum XIII die mensis ianuarii MCCCXXIII.

Testes discretus G. Vila presbiter de Guimerano, R. de Gualdes Cervarie et Bartholomeus dez Cal de Monistrola». (Arxiu Parroquial de Guimerà. Man. de Mn. Bernat Andreu).

Aquest dormitori, però, no es troba consignat en cap dels inventaris posteriors.

LES CEL·LES MONACALS.

«Die XVI mensis octobris anno MDXI.

Nos Isabell Mercera abadissa monasterii Vallis sancte et Martina Rossell et Constança Vilanova et Violant Cerviana et Beatriu Pellicera et Isabel de Sentjordi omnes dicti monasterii et omnes in simul congregatae in capitulo et propter utilitatem monasterii et ecclesie et per lo remey de la anima de la Saragosana qui tal carrec nos geque, de grat e de certa sciencia etc, venen a vos na Geronima Comelles escolana e monga de dit monestir una cambra la qual afronta ab na Pellicera la qual era de la Saragosana per preu de catorze liures e xv sous dels quals nos havem comprat un calzer d'argent per dit preu lo qual nosaltres ja havem rebut en nostres mans, la qual cambra vos venem e donam a totes vostres voluntats ...». (Arxiu Parroquial de Ciutadilla. Man-Not. 1509-1514, fol. 128.)

La distribució interior de cada casa es pot deduir de la capitulació següent:

«Die VII mensis madii anno MDXIII.

Capitulacio feta entre la senyora Maria d'Espluges escolana del monestir de Vallsanta e en Jaume Capdevila fuster i mestre de cases del loch de Ciutadilla sobre una cambra o casa li a ha fer per lo dit Capdevila a tota sa despesa axi de manobra com de fusta e guix e tota cosa e aura mester etc. e ferse la mesio a el e als qui li agradaran etc. e fer la dita casa de la manera ques segueix; la qual casa si fa al costat de la cambra de la senyora Comelles ut sequitur: Primo en lo pati hon a fer la dita casa a ha fer solaments e operar dalt abans fins a la porta major de dita casa e la de muntar fins a la tallada tant com menester sera, de modo que l'entrada de dita casa e cambra e sala resten compostes e per tot que age xx palms de ample.- Item ha de fer dit Capdevila un solament e mejanera en la dita entrada de pedra e tapia del gros del de la senyora Luisa lo qual mitja ha ha muntar fins a la primera cuberta. Item en la dita entrada ha de fer lo portal major ab ses portes axi com lo portal de la cambra de la senyora Elionor.- Item en lo mitja de la entrada te a fer un portal ab ses portes de la amplaria del portal del mitja de la senyora Lluïsa.- Item en la dita entrada ha ha fer un portal ab una

porta per a entrar en lo corral.- Item en la dita entrada a fer una grassa per muntar en la sala tal com la de la senyora Lluisa.- Item a a fer tot lo sostre primer de sala e cambra tal com lo de la cambra de la senyora Elionor.- Item ha de fer lo mitja que parteix la cambra e la sala ab son portal e porta e axi com la de la cambra de la senyora Lluisa.- Item ha de fer la sala ab sa finestra e portal e exemania e tinel e armari ab ses portes axi com de la senyora Lluisa.- Item a a fer en lo tinel una aiguera ab sa pedra que laysa la aigua al corral.- Item la coberta de la sala de fulla axi com de la senyora Lluisa.- Item la cuberta de la cambra cuberta de fulla ab falsa cuberta de bimens e pales axi com de la senyora Lluisa.- Item ha de fer en la cambra una finestra ab sa porta que isque al corral.- Item en dita cambra te de fer un armari ab sa porta com de la senyora Lluisa.- Item te de reparar la sala e cambra tot de guix.- Item ha de cobrir la sala e la recuberta de la cambra tot de bona teula.- Item ha de fer una porta en la grassa que muntara a la sala.- Item ha de fer tancadures a la porta forana e a la cambra alta tales com de la senyora Lluisa ab ses claus.- Item ha de fer tancadures ab claus a la porta del corral e a la porta de la cambra sotariana.- Item a la porta de la grassa ha de fer un forrellat ab anelles ques tanca de part de dintra.- Item ha de reparar tot seu front de la cambra de part de fora de guix dalt abaix tan quan te la teulada.- Et per tota la obra damunt dita la sobredita senyora Esplugues li promet li dara trenta lliures e sis sous dic XXX LL. VI sous.» (Arxiu Parroquial de Ciutadilla. Man-Not. 1509-1514, fol. 225).

EL MONESTIR, EL SEGLE XV.

És impossible dibuixar un plànol que doni una idea de les dependències que componen el monestir, tota vegada que, llevat de l'església i qualque fragment de mur exterior, no han quedat ni tant sols els fonaments de les parets de les habitacions per a poder-nos orientar sobre llur situació damunt de les parades de vinya que ara s'hi conreen.

Per fortuna, es conserva un inventari que, l'any 1436, P. Giner, batlle de Guimerà, féu per ordre de les senyores de la baronia, na Magdalena i n'Elionor de Castre, on es marca detalladament la distribució d'una casa que probablement devia ésser del capítol, els baixos de la qual podrien haver estat habitats per l'arrendador de les propietats del monestir.

L'esmentat inventari assenyala en primer lloc, la cuina; després, el porxo i una sala; al pujant de l'escala, una cambra, i dalt del pis la cambra major i una recambra; i desordenadament va enumerant els mobles de les altres dependències com són el rebost, el pati del forn, el pastador, la cambra del cap de la gran, la recambra, el celler, l'església, i el galliner, és a dir tot el lloc del monestir propietat de la comunitat.

Vegeu la còpia d'aquest inventari:

«Die martis ultima mensis ianuarii anno a nativitate Domini millessimo quadringentesimo tricessimo sexto fou feyt inventari pres per lo honorable en P. Giner batlle del lloch de Guimerà dels bens que foren atrobats en lo dit monestir lo qual inventari lo dit batlle ha pres de manament de les nobles senyores dona Magdalena de Castre e dona Alionor de Castre

per conservacio dels bens que us tingue ni prengue mala via en lo qual inventari foren presents lo discret en Vicens Caps prevere e en Bn. de Bergada procurador del dit monestir.

Primo en la casa de la cuyna fou atrobat i taula plegadiça ab sos petges. Item i pacla. Item unes graelles. Item cos cercols. Item dos asters de ferre. Item un morter de pedra ab son boix. Item un morter de terra. Item altra taula ab sos petges. Item un pages. Item tres bandes de seure. Item uns ferros de foch. Item altres ferros. Item una arca. Item dos olles de coure tinens de x en xii scudeles. Item altres dues olles petites de coure. Item i conquesta d'aram. Item una caldera dolenta sotil. Item una casola d'aram. Item un petxol de terra gran. Item miga dotçena de scudeles de terra. Item un taylador de terra. Item un morter de fust. Item una cobertora de terra. Item una loça. Item un plat de terra pintat obra de meliça. Item un canter de terra. Item una caxeta petita sotil. Item iii scudeles de terra. Item una scudela de terra gran. Item una tremustera de terra. Item una bacia. Item uns levents. Item una olla de coure gran la qual te la senyora de Guimera.

En lo portxe. Item iii banchs de seure. Item una bancha petita.

En la sala. Item una taula ab sos petges. Item un banch de seure. Item un dreçador que es den Jarrari. Item dos tovaylons de mans. Item un taylador de fust gran. Item unes tovayles. Item altres tovayles. Item un lançol de iii tolts pare e mare. Item una caldera d'aram migancera. Item un arquiban cot. Item una bancha. Item una post que ret taula ab sos petges. Item unes balanças de fust. Item un panis tret ab unes tovayles. Item un tinter de plom. Item scudela de terra hon ha spinachs. Item una olla de tenir mel. Item unes osties. Item qualques iii onzes de safra.

En la casa al pugant de la gran. Item una axada streta de fer argilagues. Item una doga de vexell. Item un cabaç de quartera.

En la cambra major. Item una colgua ab matalaf. Item una cortina blava. Item una vanova sotil. Item dos lançols. Item dos travessers. Item i coxi. Item i almaratxa de vidre. Item un travesser. Item dos banquals. Item una taula plegadiça ab sos petges. Item una vanova bona. Item una astora de peus. Item un plat de cadira. Item dos ampoles. Item una naduylla de moli. Item un plat de terra gran. Item unes tovayles banques steses. Item una tovaylola de mans. Item una tovaylola. Item una caxa bona gran. Item un drap axugamans. Item un saltiri. Item un libret de hores. Item una cuguylla oldana. Item altra cuguylla bona. Item una gonella scura. Item un mantell scur bo. Item un lançol olda. Item una tela de lançol. Item un doblor de cartes. Item un cofre leonat en que havia dins aquels dos libres. Item unes tovayles donades de pinte ample. Item iii tovayles blanques. Item una tovaylola de servir. Item uns tovaylons grans. Item una tovaylola de servir. Item un lançol de tres teles de leus. Item altre cofre leonat en lo qual havie dos libres. Item unes tovayles blanques steses. Item dos tovaylons oldans. Item un banqual de fust. Item un cofre leonat olda on ha vi libres e vi capdells de fil de stopa. Item un cadenat. Item altre cofre dolent oldanat on havia un dublerat. Item un cofret petit leonat. Item un cofre leonat en lo qual havie dins aquell i scudela de meliqua. Item una ola ab mel rosat. Item iii scudeles de terra. Item x tayladors de fust petits. Item un maçapa de tenir vels. Item un cabaçet petit ab uns poch de çurons. Item una maçapa sotil. Item uns iii libres. Item una axada streta. Item un martell. Item altre cofre leonat en lo qual dins havie unes teoretres. Item un plech de benes de drap de li. Item un dubler de li ab tres capdells de fil. Item altre dubler de tela blava on havie xviii capdells de fill. Item iii lançols de tres teles. Item unes tovayles scatades de pinte ample. Item un sobrecel sobre i lit.

En la recambra. Item una caxa hon ha qualsque v pugerres entre nous e amelles. Item ii cantarells de tenir oli la hu de terra l'altre de vidre. Item un taylador de terra. Item unes graelles. Item una caxa dolenta on ha una scudela groga e un poch de canem. Item altra

caxa en la qual dins ha cartes e altres scriptures.- Item una calgua e dos matalaf oldans.- Item una cortina blava oldana.- Item una çaça.- Item dos boxs.- Item dos cantirs de terra.- Item una caxeta leonada sotil.- Item un foger de ferre.- Item uns ferres de foch.-

En lo rebost.- Item una cantarella ab oli.- Item III canters en la hu ha mel e en l'altre arop.- Item una pastereta ab una pocha de sal.- Item una caxa sotil.- Item una olla gran de tenir safra.-

En lo pati del forn.- Item uns clamascles de III branques portaderas.- Item una serra manera.- Item una quilmeta de borres.- Item una caldera temint dos canters d'aygua.- Item una reyla.- Item un cante de terra.- Item una polera.

En lo pastador.- Item tres pasteretes.- Item un cofre leonat.- Item un sobre lit olda.- Item dos troços de borregans.- Item IIII sedaços.- Item dos draps de pasta.- Item una çaca bona gran.

En la cambra del cap de la gran, Item una colga ab dos matalaf, oldans.- Item dos lançols.- Item una goinegua blava oldana ab listes grogues e vermelles. Item una vanova prima bona.- Item tres travessers.- Item tres coxins.- Item i coxi de seure.- Item una gonela scura.- Item altra gonela blanca.- Item altra gonela burela.- Item un pareyll de calçes scures.- Item una cuguyla.- Item Item un pareyll de calçes scures. Item una cuguyla.- Item un mantell scur foradat de pel.- Item un banch de seure.- Item un canalobre sotil.- Item dos coxins de seure.- Item un cofret petit leonat hon ha cartes de indulgenats.- Item un cofret leonat en lo qual foren atrobats xxx crohats d'argent en I macapa e XXI sous VIII diners en menuts.- Item dos capdelets de filera.- Item tres tovaïlles de tela.- Item VII vels blancs e I negre.- Item un cofre leonat en lo qual havie dos lobres.- Item una correaga ampla.- Item un dubler ab v capdells de fil e ab molts.- Item un cabaçet petit ab alguns draps dolents.- Item un canalobre gran.-

En la recambra apres.- Item una colga.- Item en la casa on dorm lo procurador fou atrobat una colga e un sotspayll.- Item un travesser.- Item dos lançols de III teles.- Item una vanova oldana dos sobrelits ab listes bureles e blanques.- Item altre lit de posts ab una marfega un travesser.- Item un sotspayll.- Item dos lançols sotils.- Item grocuga blanca ab listes blanques.- Item altra grocuga ab listes vermeyles e negres.- Item altra grocuga amb listes vermeyles e negres.- Item una somera de pel negre.-

En lo ciler.- Item una caldera trescolera.- Item dos pareyls e mig de portadores.- Item un cup.- Item un tona, v tones, IIII de plenes.- Item un embut de trescolar.- Item uns ganxos ab dues broques.- Item dos carretells.- Item un brescat.-

De les yoyes e ornaments de la sglesia.

Primo XI tamis.- Item draps de altars blancs xxxvi.- Item una casulla de setoni¹ obrada dor.- una² daur.- Item una vermeyla ab ocells dor.- Item una de seda ab senyals de Mur.- Item una vermeyla ab senyals dala.- Item una de seda groga.- Item una verda oldana.- Item una negra.- Item una ab barres vermeyles de tots dies.- Item III taules blanques.- Item v taules dolentes.- Item VII stoles e VI maniples.- Item IIII daumatiques.- Item III capes de cor.- Item un pali daur vermell.- Item un drap daur.- Item un pali de vellut color de pago ab senyal de Boixadors.- Item altre pali ab imatges de la Verge Maria.- Item una porpra dor de lucha.- Item un drap daur barrat.- Item un drap daur de flor de lis.- Item dos draps de seda verts.- Item un pali obrat de seda ab trens.- Item un altre frontal de vellut vermell.- Item altre frontal daur fi vermell.- Item altre frontal de vellut color de pago de portela e ab senyal de Buxadors.- Item altre frontal ab perles bordes.- Item altre frontal de seda.- Item altra tovaïlla de seda.- Item altra tovaïlla d'aur sotil.- Item un mantell vermeyll de vellut.- Item altre mantell daur blau.- Item altre mantell vert ab flors de lis.- Item III cicles daur ab perles.- Item dos coronas ab perles.- Item dos calçes bons e I trencat.- Item una ferradura grega.- Item IIII

coxins de seda.- Item v bosses de corporals.- Item iii stoles e tres maniples sotils.- Item un bayrat ab senyal blau.- Item un bayrat vermell.- Item altre bayrat vermell ab senyal de Mur.- Item viii draps vermells ab senyals.- Item una cortina blanca.- Item una porpra blanca.- Item una porpra blanca.- Item un drap barrat.- Item una creu de crestayll.- Item altra creu Lignum Domini.- Item una corona de la Verga dargent sobredaurada ab viii anels e una branca de coral e vi pater nosters de crestayll e un dit de crestayll e una creu de gesqua.- Item una croça.- Item un cofret vermeyll e dos pintats.- Item dos coxins vermeylls barrats daur.- Item una tovayloia de seda.- Item un vel daur.- Item del forment e daltro blat sie remes als comtes del procurador quels te en rebuda.- Item iii lançols.

En la casa de les galines. Havie una olla de coure gran gastada.- Item una conqua daram.- Item una perola daram.- Item un morter de pedra gran.- Item una algerre de tenir oli gran.

Los quals bens foren comanats per lo honorable en P. de Giner batlle del lloch de Guimera an Bernat Bergada del lloch de Ciutadilla procurador del dit monestir e a madona Beatriu Rabassa e a madona Isabel de Conquabella monges e conventuals del dit monestir present en Vicens Casp prevere per tant que aquells sien guardats e conservats al dit monestir.» (Arxiu Parroquial de Guimerà Man. de Mn. Pere Salat).

Cal remarcar que en aquest inventari no hi són consignades les habitacions particulars de les monges, cadascuna de les quals formava un cos independent de l'edifici, dintre el clos que tancava tota la clausura de Vallsanta.

RENDES DEL MONESTIR.

En els capítols d'arrendament que l'abadessa madona de Castellet fa a Pere Giner l'any 1408 consta que el convent rebia de censals, en diners, 2.044 sous, 4 diners; en blat, 58 mitgeres, i 10 gallines, anualment. L'esmentat arrendador, Pere Giner, promet donar cada any 150 florins d'or, 65 mitgeres de forment, segons la mesura de Tàrrrega i 65 sesters de vi, segons la mesura de Guimerà, com a preu de l'arrendament de totes les terres i rendes, excepte les que l'abadessa es reserva en el contracte de compromís.

Transcrivim el text del contracte, que diu així:

«Capitols fets e firmats an P^o. Giner habitador de Guimera del arrendament de Valsanta per madona Francisca de Castelet per la gracia de Deu abadessa del dit monestir de consell, voluntat, firma e consentiment de tot lo Capitoll de les monges del dit monestir als quals capitols e arrendament foren presents e consentiren e firmaren primerament madona Sibilia de Muntsonis priorissa del dit monestir, madona Catharina de Castellauli sacristana, madona Quaterina Roqueta e madona Beatriu de Vallmoll monges del dit monastir de Valsanta.

Primerament madona l'abadessa de voluntat e consentiment de totes les damunt dites monges arrende an P^o. Giner habitador de dit lloch de Guimera e als seus del primer vinent dia del mes d'abril a viii anys primers vinents e continuament comptadese a viii esplets ço

es a saber censals, violariç axi de blats com de diners entrades luisanes fadigues del mes per mitats, quarts, quintes parts, terres, vinyes, domenges, molins, teratges e quals se vol altres rendes e drets pertanyents al dit monestir dins lo temps dels dits VIII anys.

Item madona de voluntat de tot lo capitoll arrende per lo dit temps al dit P^o. Giner totes les terres domenges, vinyes e possessions del dit monestir ceptat l'ort clos qui es confronte ab lo dit monestir les quals terres, vinyes e possessions pusque tenir i spletar dins lo dit temps dels dits VIII anys a totes ses voluntats e que lo dit arrendador dins lo dit temps aie a tenir en condicio i en lauraho a costum de bon laurador les dites possessions vinyes i alous. Empero madona se rete los domenges e terres que ella ab ses propies messions ha sembrades ço es a saber los splets que ara de present son sembrats en les dites terres les quals son aquestes que's segueixen: primerament lo tros de les planes qui's te ab lo monestir. Item altra plana de part lo moli a la part ubaga que afronte ab en Carniçer e ab en Bartomeu de Boleda. Item una plana al puig de la bovera. Item i plana de Valerich que afronte ab la vinya de la Bovera e ab en Balanya. Item una sort en la ribera que afronte ab en Peret Porta. Item aquelles que son ara de present restoll son aquestes que segueixen: primo la fexa que afronte ab lo moli e ab la plana. Item unes parades que afronten ab en Fuster. Item unes fexes com hom puge a la Bovera que afronten ab en claperas. Item una sortarella que afronte ab en Jac. Giner. Item i sort que afronte ab Bernat Bertran e ab en Taroga.

Item se rete madona que les terres que ara son restoll que axis mateix en la fi de son arrendament sien restoll e les terres que ara de present son sembrades de les quals madona se rete los que splets que si eren sembrades en cap de los dits VIII anys que lo dit arrendador sens condició alguna pusque culir sos splets.

Item que lo dit arrendador age a tenir les dites terres e vinyes en condicio e en lauraho e acabar e podar les vinyes en son temps. e axi matex age a jaquir les dites vinyes podades axi com ara son en lo principi de son arrendament.

Item que si lo dit arrendador volie tornar nengunes terres del dit arrendament ho del dit monestir que ara no sien en condicio ni en lauraho que en cap del dit arrendament si per ventura eren sembrades que aquels splets sien lurs sense tota condicio.

Item sa rete madona la habitacio de la Bovera ab unes fexetes que si tenen les quals ha acostumades de jaquir als donats quey stan en cas que donat hi stigue emperho que lo dit arrendador dins lo dit temps se puxe plovir destar el o sos misatgers o faynes sens altra condicio. E axi mateix la casa del pastador de Valsanta e los stables que son prop lo ciler.

Item arrende madona de voluntat del capitoll al dit P^o. Giner los molins del dit monestir al temps dels dits VIII anys ab ses moles piches aines del dit moli empero que en cap dels dits VIII anys lo dit arrendador aie ajaquir lo dit moli en le condicio que ara es ni segons que es acostumat dels altres arrendadors qui arrenden molins en la ribera. Emperho si per temps de rovinas e per que se vulgue altre cas pexera o ciquies dels molins se trenquaven que lo dit arrendador les aie a tornar ab ses propies messions. Empero si per passar o mudar les ciquies se avie a comprar terra que tot ço que costas de compra o sagues a pagar per esmena queu age a pagar lo monastir.

Item sie entes que en lo dit arrendament va lo ciler ab tots los vaxells e aynes que ara son en lo ciler i aquel lo dit arrendador puxe tenir a totes ses voluntats dins lo termini de son arrendament. Empero que lo dit arrendador lo puxe cobrir e adobar ço que necessariament hage menester a propies messions del dit monastir. Empero sie entes que si per aventura que si dins lo termini del arrendament hi avie mester cerquolls que lo dit arrendador los puxe comprar a propies messions del dit monestir ho si per ventura dins lo dit temps si avie a cimentar vexells que axis matex lo dit arrendador o puxe fer cimentar a messions del dit monastir mes que lo dit arrendador aie a pagar ço que costuma de religar o destrenyer.

Item se rete madona la meytat en totes les fatigues e luismes e primisias que lo monastir ha en qualsevulge loch sobre alberchs vinyes o possessions empro que lo dit P^o. Giner axi com arrendador age a fer les parts o avinensas e de tot ço que lo dit arrendador naura ho savendra que nage a donar la meytat al dit monastir sens tota messio e condicio.

Item sa rate madona que lo dit arrendador duran son arrendament no gos taular leyna en les terres del monestir de çalç sino tan solament esporgar arbres que no sien fruyters per servitut o per obs que el e sos misatges nagen mester stant en Valsanta o en la Bovera.

Item madona fa lo dit arrendament al dit P^o. Giner de voluntat de totes les monges damunt dites per lo temps dels dits VIII anys per preu ço es a saber de cent cinquanta florins de bon aur e de just però e sexanta e cinch migeres de forment bo e bel sech e rebedor e del blat de la terra a mesura de Targua e sexanta e cinch sestres de vi bo e suficient e sancer a mesura de Guimera e aço per cascun any dels dits VIII anys los quals CL florins sagen a pagar a madona ho al dit monastir per les pagues següents ço es a saber tots els anys en la festa de santa Maria d'agost cinquanta florins i en la següent festa de Nadal altres cinquanta florins i en la festa de pasqua altres cinquanta florins. E lo forment tots anys pagador en la festa de senta Maria d'agost e lo vi en la festa de omnium sanctorum i aquestes pagues sagen a fer e a seguir cascun any duran lo dit arrendament sens tota messio dapnatge e carga del dit monastir.

Item se rete madona que com vingue festa omnium sanctorum si madona no volie pendre lo vi que lo dit arrendador los age a donar x sous per sesta a compliment dels dits LXV sestres e si madona vol pendre lo vi que aço sie sa eleccio de pendre vi o diners.

Item per tant que pus clarament les rendes del dit monastir apareguen axi en diners com en blat ho galines es stat donat per scrit al dit P^o. Giner arrendador en. E axi matex es stat fangat e munten los censals ques paguen en diners a dos milia XLIII sous IIII diners segons que largament es contingut en manut en lo capbrell que madona a donat al dit arrendador presents mossen lo rector de Guimera i lonrat P. Fuster e lo discret P. Agullo procurador del dit monestir i en presencia de mi not. de val scrit. E mes avant es contingut en lo capbreu en menut que munten los censals de forment a LVIII migeres que lo monastir pren en menut de diversos lochs segons que en lo dit capbreu pus largament es contingut.

Item mes avant ho en lo dit capbreu x galines censales que lo monastir ha en diversos lochs segons que en lo dit capbreu pus largament es contingut en menut. En axi que madona e totes les altres monges damunt dites prometen e en bona fe convenen al dit P^o. Giner arrendador damunt dit a sos virtut de sagrament per les daval prestat e obligacio de tots los bens del dit monastir que faran tenir hi aver al dit arrendador los damunt dits censals de diners e de blats e de galines segons que en lo dit capbreu per eles al dit arrendador donat es contingut e de fer los hi muntar a les quantitats de sus especificades e aço durant lo temps del dit arrendament ço es a saber durant los dits VIII anys.

Item que si per ventura durant lo temps del dit arrendament los dits censals axi de diners com de blats o de galines se reduixen a menor quantitat hos perdien ho per aventura los tronaven o los deposaven los cabals o possessions o quals sevol altres enpediments nols pagaven segons i aquel fur que are es paguen que madona e lo dit monastir sien tenguts de esmenar lin e ferli compliment a les demunt dites quantitats segons que en lo dit capbreu es contingut. Empero durant lo dit arrendament si per aventura los dits censals axi de blats com de diners o de galines muntaven a mes de les quantitats damunt les dites queço que mes avant muntara que sie e romangue en vos madona e lo monastir.

Item si per aventura tal uns censals ho molts o altra universitat ho moltes ho quals se vulgue altres persones que sien tingudes de pagar censals o altres rendes del dit monastir e cessaven o contrastaven de pagar los dits censals ho altres rendes e bonament nos podien

aver que lo dit arrendador aie a fer clam e reclam degudament e fer hi aquel treval ques menester ab ses propies messions e despeses. Empero si per aver los dits sensals o rendes s'avie a menar plet hordinari ni degudament avie a venir a sentencia que en aquest cas madona e lo dit monastir se nages a emparar e pledejar ab propies messions del monastir e si res dels dits censals o rendes se pert per sentencia o en altra manera prometen que faran esmena al dit P^o. Giner sens tota condicio i impediment. Hanc igitur venditionem seu arrendationem, facimus nos dicta Abbatisa et alie.....

Actum x die augusti anno a nativitate domini MCCCCVIII. Testes honorabilis et discretus Jacobo Torres rector de Guimerano et discretus Petro Agullo presbiter Vallis fecunde et venerabilis P. Fuster procurator nobilis Bn. Galçerandi de Pinósio in dicto loco de Guimerano». (Arxiu Parroquial de Guimerà. Man. de Mn. Joan Daude).

DISTRIBUCIÓ DE LES RENDES

És de creure que cada monja participava particularment de les rendes generals del monestir per tal de cobrir les seves despeses. Un nou contracte d'arrendament fet l'any 1547 especifica la porció que pertocava a cadascuna, des de l'abadessa fins a l'última fraessa.

Segons aquest contracte, a l'abadessa li corresponien, diàriament, dues porcions de pa ben cuit, de 36 unçes cada porció; dos partidors de vi bo, segons el partidori del monestir, i 4 lliures en diners cada any. A la resta els tocaven sous anuals a cada monja, i 24 sous a cada fraessa. A més d'això, es repartien també sègol, ametlles i la cendra del forn, com es pot veure en els capítols de la segent escriptura:

«X die mensis ianuarii anno a nativitate Domini MDXXXVII.

Capitulacio pacte e concordia feta firmada e jurada entre la molt reverent Senyora dona Alionor Plana abbadesa del monastir i convent de Valsanta del ordre dels Cisters y la senyora Isabel Sant Jordi, Maria de Splugues, Iheronima Comelles, Janota Copons, Ysabell de Splugues, Ysabell Saragua, Anna de Trillo, monges de dit monestir representant la major part de dit convent de part una ab lo senyor en Jacme Pons flassader de la vila de Cervera de part altra la qual es del tenor y ordre seguent:

Primcrament les dites senyores Abbadessa y monges del dit monestir de Vallsanta de grat y de certa sciencia arrenden al dit Jaume Pons tots y sengles fruyts, rendes, delmes, censos, parts de splets, terres cultes e incultes de tots e quals sevol emonuments pertanyents al dit monestir e convent per temps de tres anys primer vinents e immediatament següents, los quals comensaran lo primer dia de maig vinent del any present qui comptam mill cinch cents y quaranta set y finira lo darrer de abril del any mill cinch cents cinquanta.

Item mes li arrenden lo moli fariner que dit monestir te, ço es aquelles deu migeres de forment que en Bernat Senioli molliner del lloch de Ciutadilla paga y es tengut pagar a dit monastir quiscun any en la festa de santa Maria d'agost segons esta contengut en lo acte de stabliment de dit moli.

Item mes li arrenden lo delme de forment, mestall, ordi, mill, segoll, civada, soleta, canam y safra que dit monestir y convent acostuma de rebre en la quadra anomenada de Vallsanta junta y contigua en lo terme de Guimera salvo lo canem y safra que en dit delmari

y quadra per dits tres anys se cullira, car aquell no volen sie compres en dit arrendament, ans dita senyora abbadessa se rete y reserva dit canem, per a si y lo safra per lo servey de totes les dites senyores ço es tant a una com ha altra.

Item mes li arrenden totes aquelles rendes que dit monestir y convent pren y acostuma pendre quiscun any en cert termini en e sobre alguns particulars de la vila de Tarrega segons se mostra per cabbreu i de les quals no lin fan bones sino devuit liures dich XVIII ls.

Item mes li arrenden aquelles set lliures que lo dit monestir reb y acostuma rebre de pensio anua en la festa de santa Maria d'agost sobre la universitat de Guimera, mes li arrendem tot aquell cens axi de forment com de diners que lo dit convent pren y acostuma pendre quiscun any en e sobre alguns particulars de la vila de Guimera en cert termini segons sta contengut ab capbreu de dit monestir; del qual forment y diners de cens no lin asseguren sino tres migeres y tres pugieres dich III mes. y III pes. lo mes bant vinga en carrech y risch de dit arrendador y dels diners no li asseguren sino onze sous dich 11 sous.

Item mes li arrenden tot aquell cens axi de forment com de diners que lo dit monestir pren y acostuma de pendre quiscun any en cert termini en y sobre la quadra anomenada de Roquamora o verament sobre lo senyor de Talavera, lo forment es en suma quatre migieres dues pugieres dich XIV mes. II pes. los diners son dotze lliures sis sous quatre diners, dich XII ls., VI ss. IIII drs.

Item mes li arrende tot aquell delme y cens de blat com de diners que lo dit monestir y convent reb y acostuma de rebre quiscun any en cert termini en e sobre alguns particulars de Çitadilla segons ab lo capbreu de dit monestir sta contingut; del qual lo dit monastir no lin asseguren sino del forment cinch fanegues y los diner hun sou.

Item mes li arrenden tot aquell cens axis de forment com de diners y ordi que lo monestir y convent reb y acostuma rebre quiscun any en cert termini en y sobre alguns particulars de loch de la Portela segons se mostra per capbreu de dit monestir, es ver dit monestir non pren per avuy sino nou migeres de ala y aqueles li fan bones lo restant vinga a carrech de dit arrendador dich VIII mes.

Item mes li arrenden aquelles sinch migeres de forment messura de Montblanch que lo dit monestir pren i acostuma pendre quiscun any en cert termini en e sobre lo senyor de Malda qui son messura de Tarrega sis migeres una fenegua dic VI mes. un F. lo mes avant vinga a carrech de dit arrendador.

Item mes li arrenden totes aquelles rendes y censos que lo dit monestir reb y acostuma de rebre quiscun any en cert termini en e sobre alguns particulars y lo castell de la vila de Verdu segons se mostra en dit cabbreu ço es sobre lo castell forment una migera, ordi una migera, vi una carrega o sesta, sobre particulars fanegues forment, diners vint y un sous, es tot II mes. i 9a. forment, ordi ma. mes vi i can., diners I 11. 1ss. y aquestes totes fan bones al dit arrendador lo mes avant vinga a carrech de dit arrendador.

Item mes li arrenden una fanegua forment que lo dit monestir reb y acostuma rebre quiscun any cert termini en e sobre particulars de Roquafort y mes aquells setse sous que dit monestir reb y practiqua rebre quiscun any en cert termini en e sobre en Panella de Vilanova de la Barcha y Nargo de Cobrins.

Item mes li arrenden totes les terres cultes e incultes, vinyes y arbres fruyters les quals vinyes dit arrendador sie tengut y obligat laurar, cavar y podar en son degut temps com se pertany segons us y estil de bon cultivador, volent empero dites senyores que lo dit arrendador no puga restablar dites terres per via ninguna sino tan solament dos jornals en aquell tros o trossos que a dit arrendador parexera y ben vist sera y mes que lo dit arrendador puga lexar a part les terres de dit monestir axi hermes com no hermes per lo dit termini a qui volra y segons ben vist li sera sens nengun obstacle de dites senyores.

Item mes li arrenden dites senyores totes y quallsevol rendes de dit arrendador per dit termini ultra les demunt mencionades exhigira ni exhigir pora, hon entraran aquelles que cabbreuant o de novo se trovaran y faran en util y augment de dit monestir, es ver que dites senyores non asseguren ni fan bones sino tantum aquelles que per ordre damunt stan conten-gudes y en quiscun capitoll especificament nomenades, les quals terres, vinyes, delmes, cen-sos, rendes, fruyts e emoluments damunt nomenats dites senyores arrenden a dit Jaume Pons ab les condicions, retencions y salvacions següents: es ben entes que del cabbrevar non puga aber dit arrendador del que se trovara cabbrevat sino la meytat; y si alenguna monga venia de novo non puga aber res de la renda seu fara y de les dispeses se faran cabbrevar dit arrendador no sia tingut a pagar cosa nenguna.

Primo que lo dit Jaume Pons arrendador sie tingut e obligat donar per quiscun dia de dit arrendament a quiscuna de les senyores de monges y frayressa de dit monestir les porcions següents: primo a la senyora abbadessa dues porcions de pa cuyt y de bon forment de trenta sis onçes la porcio lo qual sie bo y rebedor y dos partides de vi segons que dit monestir te y es dit partidior, lo qual vi sie bo y rebedor a conexensa de dues persones posades per dita senyora abbadessa; y mes quatre lliures en diners per any per acompanyatge pagadores en la forma y modo següents ço es quoranta sous en la festa de Nadal y quoranta sous a cinquagessima. Item a quiscuna de les senyores de monges y frayresa que per al dia present son presents y son ya per dit monestir acceptades y preses o dins dit termini sa presentaran y acceptaran fahent empero residencia personal; per quiscun dia com dit es trenta sis onçes de pa cuyt de forment bo y rebedor y hun partidior de vi bo y suficient segons demunt es dit y mes quoranta sous per any a quiscuna salvo que la frayresa no li aga de donar per la porcio de diners sino vint y quatre sous; la qual porcio de diners dit arrendador los aga de pagar a dites senyores y frayresa en la forma y modo damunt dit ço es la meytat en la festa de Nadal y al altra meytat en la festa de cinquagessi-ma y aço per quiscun any de dits tres anys del arrendament.

Item mes que dit arrendador sie tengut donar a la dita senyora abbadessa per quiscuna setmana durnat dit arrendament dues punyeres de sego y a la senyora bossera miga punyera y mes la meytat de la cendra se fara en lo forn quada setmana y aço per servey de totes les monges.

Item mes que lo dit arrendador sie tengut y obligat donar per quiscun any per a la luminaria de la iglesia de dit monestir quatre lliures, dich III 1s. en la forna següent ço es de tres en tres mesos vint sous per a que dites senyores millor puguen illuminar dita iglesia.

Item mes que lo dit arrendador sie tengut donar per a quiscun any per reparo de dos ciris tenen devant lo altar major tres lliures de cera nova y fer obrar los dits ciris a ses costes en lo dia de la Verge Ma. Candelera.

Item mes volen dites senyores que lo dit arrendador aga e sia tengut per quiscun any de dit arrendament pagar en Gaspar Perles de la vila de Tarrega o a qui ell volra en la festa de santa Maria d'agost set lliures de pensio dit monestir li fa a dit Perles.

Item mes que lo dit arrendador sie tengut donar per quiscun any del dit arrendament en la festa de Tots Sants a la senyora abbadessa dues punyeres de ametlles y a quiscuna de les monges de dit monestir una punyera.

Item mes volen dites senyores que dit arrendador sie tingut y obligat pesar lo pa de les porcions los ha de donar com demunt es dit ans de posar lo a coure y posar per quada pa quatorçe onçes de pasta lo qual cuyt que sera aga de tornar y redundar a dotçe onçes y axi lo aga pesar per quiscuna setmana o per quada vegada pastara per dites monges segons practi-quen en lo monestir de Vallbona.

Item mes volen les dites senyores que lo dit arrendador sie tengut y obligat per quiscun any plantar o marganar en les dites terres a la hon elles volran quatre cents mallolls per a que dit monestir prenga augment y no disminucio de plantius.

Item mes volen dites senyores que quan dit arrendador volra cavar ni podar les plantes o vinyes de dit monestir que sia tengut donarne raho a elles per a que pugan triar un bon cavador o podador lo qual sia en lo cavar y podar de aquelles ensembs ab los qui dit arrendador volra; y aço per a que dites plantes sian millor sostenidas y inclinadas a tot util de dit monestir lo interes de la despesa y cost de dit home vinga a carrech de dit arrendador.

Item mes concordaren que lo dit arrendador no puga per dit temps tallar ni acantar o scapsar ninguna manera de arbres fruyters ni altra sort de arbres assenyalats y si lo contrario per ell sera fet lo que nos creu encarrega y cayga en pena de sexanta sous de la paga dels quals nos puga scusar per via ninguna ans aga de pagar aquelles request que sia al dit monestir.

Item mes que lo dit arrendador no puga per dit termini sembrar ni ell ni altri per ell en les terres de dit monestir ni a gorigt ni restoyll mill per quant disipa y destrueix molt la terra y com fes lo contrari perda dit mill y aga de fer esment del dany donat a la terra.

Item mes volen les dites senyores que lo dit Jaume Pons no puga rearrendar ni revestir lo predict arrendament a persona ninguna sens que primer dites monges no fossen consultades y del tal consentients ans com lo contrari per ell fos fet lo que nos pensa inçidesca en pena de cinch cents ducats de or.

Item mes volen que dit arrendador sia tengut y obligat donar y pagar al dit monestir y convent per quiscun dia alguna monga o de les monges y frayresa de dit monastir sera absenta dos diners y lo que sumaran dits dos diners de absentes aga de pagar a la bossera de dit monestir en la forma seguent ço es la meytat a Nadal y la altra meytat en la festa de sant March apostol.

Item mes que lo dit arrendador sia tengut per dit temini tenir net de tota manera de erbes lo pati de dit monestir y de altra brosa y plantat si mester sera acerca de la cinquua alguns albes o salzers o altres arbres.

Item mes volen les dites senyores que lo dit arrendador aga e sia tengut donar les bones, comodas e suficientes fermançes com se pertany y es deguda cosa per major corroboració y fortificacio de dit arrendament.

Item mes volen dites senyores que lo dit arrendador sie tengut pastar per termini dit en los mesos de juny y juliol dues vegades la setmana y tambe lo mes de agost.

Item lo dit Jaume Pons arrendador accepta de les dites senyores de monges lo predict arrendament ab los pactes, condicions, retencions y salvetats damunt contengudes y promet tenir cumplir y servir totes e sengles coses damunt mencionades y contengudes ab obligacio de tots sos bens mobles e immobles submetent a qualsevull cort o corts, renunciant, iurant, fermant y per major fermesa dona per fermanes al reverent mossen Bnt. Corbella prevere beneficiat en la iglesia de Guimera y Mo. Anthoni Minguella carla del loch de Albio les quals fermançes spontaneas renunciant beneficis de fidejutoribus prometen tenir cumplir y servir tot lo que predict son principall damunt de stat promes ab obligacio de tots sos bens y en pena de dos cents ducats graciosament imposada, submitentes, renuntiantes, jurantes, firmantes... Testes venerabilis Petrus Boleda presbiter ville de Guimerano et Jacobus de la Serra rector de Peralta regni Aragonum.» (Arxiu parroquial de Guimerà. Man. de Mn. Jaume Minguella).

FUNDACIONS DE CAPELLANIES

Les capelles que estaven obrades a l'absis de l'església monacal eren dedicades a santa Maria de la Mercè, a santa Agnès, a sant Martí, a sant Bernat i a sant Honorat o a sant Miquel, respectivament.

Cadascuna estava dotada d'una assignació per a la còngrua sustentació d'un sacerdot que hi celebrés el sant sacrifici de la missa.

Madona Geraldona de Timor, en el seu testament fet el 15 de juny del 1279, disposà que es comprés un censal de 200 morabatins «ad opus» d'un prevere que celebrés perpètuament els oficis divins en el monestir de Vallsanta, en sufragi de la seva ànima. (Arxiu parroquial de Guimerà. Llibre vell de Beneficis).

Gerau d'Alemanya, en el seu testament fet l'any 1304, ordena la fundació d'una capellania en el monestir de Vallsanta, assignant a la fundació tot el que acreditava del rei, i deixava el patronat de la capellania a la seva filla Sibillia i als fills d'aquesta, i després d'ells a la persona que fos senyor de Guimerà. (Miret i Sans. Les cases dels templers i hospitalers, p. 277).

Madona Mateua, vídua de Romeu de Montornès, carlà de Guimerà, en el seu últim testament fet en poder de Ramon de Bonacara, notari de Montblanc, deixà al convent 2000 sous perquè, cada any, el dia de l'aniversari de la mort del seu espòs, se celebrés una missa conventual i una processó, en sufragi de l'ànima de Romeu de Montornès i del seu fill Guillem. (Arxiu Parroquial de Guimerà. Man. de Mn. Bernat Andreu).

L'any 1388, madona Tomasa de Guimerà, vídua de Roger d'Ortal, deixa 20.000 sous que redituïn 400 sous anuals, per a la fundació d'una capellania a l'altar o capella de sant Miquel, feta per sa mare Isabel de Guimerà. En transcrivim el document:

«Hoc est translatus sumptum fideliter a quibusdam clausulis apositis et insertis in quodam originali texto quod nobilis domina Thomasia uxor quondam nobilis Raymundi Rogerii d'Ortaldo fecit et ordinavit in posse suscripti notari undecima die iunii anno anativitate Domini M.CCC.LXXXVIII. Tenor vero dictarum clausularum talis est: Preterea pro remedio anime nostre et parentum nostrorum et omnium fidelium defunctorum instituimus unum perpetuum presbiteratum celebrandum in capella seu altari sancti Honorati in ecclesia monasterii predicti de Valsanta constructa sub invocatione sancti Michaelis quam capella nobilis domina Isabel quondam mater nostra instituit seu institui mandavit, volendo, ordinando et mandando quod unus presbiter bone fame et conversationis celebret singulis diebus missam in ipso altari pro anima nostra et animabus... Nos ei pro sustentatione vite dicti presbiteri damus et assignamus ei quadringentos solitos barchinone censuales, quod quidem censuale ipsorum quadringentorum solitorum emi volumus et iubemus per ipsos nostros manumissores de dictis viginti milia solitis incontinenti post obitum nostrum ad rationem seu pretium triginta millium solitorum pro milenario. Volumus temen quod donec dicti quadringenti solitos censuales empti fuerint ad opus dicti presbiteratus provideatur et alimentetur de bonis nostris presbiter ipsius presbiteratus. Item volumus et ordinamus quod predictus presbiteratus quando vacaverit assignetur per heredem nostrum ... Residuum vero aliorum bonorum nostrorum ... postumum quem in utero gerimus ... heredem nobis instituimus universalem. Ubi vero ... ad lucem non prevenerit vel ... dictum nobilem Raymundum Rogerium de Ortaldo maritum meum carissimum heredem nostrum universalem instituimus ... Et post eius obitum tota hereditas et bona nostra dicto honorabili Gisperto de Guimerano germano et fratri meo revertatur et eius heredibus ...

Ego Raymundus Gaçol presbiter ville de Conquis huic translato manu propria me subscribo. Ego Petrus Gaçol scriptor iuratus scribanie ville de Conquis huic translato manu propria pro teste me subscribo. Ego Bertrandus Haromir ... Raymundus Ferrer notarius ... Die quinta mensis martii anno a nativitate Domini MCCC nonagesimo quinto». (Arxiu Parroquial de Guimerà. Llibre vell dels beneficis).

L'any 1583, l'abadessa Anna de Trilla fundà dues misses mensuals i una absoluta, segons llegim en aquest document:

«Die xxvii mensis ianuarii anno a nativitate Domini MDLXXXIII.

Nos Illustris domina Anna Trillo Abbatissa monasterii Vallis sancte. Gratis etc. dono pura donatione transfero vobis reverendo domino Petro Grasset presbitero habitatori in domo sancte marie de la Bovera y als suceidos preveres y habitados en dita casa de Nostra Senyora apres de vos de aquels 4 sous censals rendals y perpetuals me fa quiscun any Antoni Oliver pages del lloch de Ciutadilla y lo reverent mossen Miquel Copons de dit lloch per avuy habitant en Belpuig segons se amostre per acte pres en poder del reverent mossen Joan Polina prevere quondam y rector de dit loch de la Ciutadilla al qual nos referim, lo qual antes feye al honorable en Salvador Michalo de Ciutadilla y ara per loch y cessio per dit Salvador Michalo diu a mi dita Anna de Trillo abbadessa fet dich loch y cessio per lo reverent mossen Llorens Farrer prevere y notari de la vila de Guimera dia y any en aquel contengut al qual nos referim y ab tal empero pacte que vos dit mossen Grasset siau tengut y obligat y los preveres qui estaran en dita casa de nostra senyora de la Bovera apres de vos sian tinguts y obligats en dir y celebrar vint y cinch misses, dues misses cada mes una del santissim Nom de Jesus, altra de Requiem y una en lo dia del glorioso Sant Joseph y estes misses se an de celebrar en la sglesia de dit monestir y despres de dita la missa ayge de fer una absoluta demunt lo vas on jaura y estara sepultada dita senyora y al temps de la luicio y redempcio de dit censal la propietat y prorata ayge de venir en ma de dita senyora abbadessa y aprest mort de dita senyora abbadessa en ma de la abbadessa sera de dit monestir de Valsanta y convent aygen de esmersar dits 4 sous en loch tuto y segur encarregant jo ab ses conciencies tant en fer dir les misses com en lo esmersar en bon loch, jurant et firmant etc. la qual donacio no revocare sino per via de ingratitut, inopia o altre qualsevol causa o rao y si per cas dit Reverent o Reverents no voldran dir dites misses la abbadessa y convent pugan fer venir capela de li on voldran. Testes huius rei sunt Joannes Sunyer agricola habitant de Valsanta y Gaspar Boleda calçater de Guimera.» (Arxiu Parroquial de Guimerà. Man. de Mn. Llorens Farrer).

SEPULTURES.

Madona Geraldona de Timor, en el seu testament fet el 15 de juny del 1279, elegí sepultura en el monestir de Vallsanta.

Gerau Alemany, en el seu últim testament fet el 1304, també ordenà que el seu cos fos sepultat a l'església d'aquell monestir.

Mossèn Bergadà, a la monografia del monestir de Vallbona, diu que el cadàver de madona Beatriu de Toralla fou transportat des del monestir de Vallsanta.

Madona Sibil·la de Castellet, en el seu testament fet l'any 1405, també escollí la seva sepultura al monestir de Vallsanta. El seu testament diu:

«Cum nullus in carne positus mortis periculum evadere potest. Idcirco in Dei nomine Amen. Noverint universi quod ego Sibilia de Castellet uxor honorabilis Pontii Castellet domicelli quondam habitator parrochie de Massanet, episcopatus Gerundensis in infirmitate detenta in monasterio Sancte Marie Vallis sancte, ordinis cisterciensis, diocesis Terrachonensis, sed in bona mea memoria et loquella manifesta facio et ordino meum testamentum in quo eligo manumissores meos et dicti mei testamenti executores sine eorum dampno videlicet dominam Blancham de Castellet filiam meam uxorumque domini Ugueti Çarrovera et Joannem de Castelet nepotem meum sive net, filium dicte domine Blanchae filiae meae et quolibet eorum in solidum. Quibus dono et confero plenum posse accipiendi, petendi et erogandi seu distribuendi de bonis et iuribus meis pro mei anima et aliorum infrascriptorum receptorum prout inferius scriptum invenerit et ordinatum. In primis volo et mando quod per dictos meos manumissores solvantur statim post mei obitum et restituantur de bonis et iuribus meis iniurie et delictis ad quos seu qua restituere tenear et que vere aparuerint cum publico instrumento testibus et aliis legatis documentis. Consequenter autem accipio de bonis et iuribus meis pro mei anima, parentum meorum et omnium fidelium defunctorum quingentos solitos barchionone terni quos habito et per dictos meos manumissores receptos salvo et asecuro in et super dote mea et aliis iuribus mihi pertinentibus et herede debentibus in et super domo de Castellet de quibus quingentos solitos fiat mea extrema unctio, sepultura, novena et capudanni bene et honorifice in ecclesia et cimiterio monasterii prefixi Sancte Marie Vallis sancte ut de similibus ibi fuerit assuetum in quo cimiterio eligo meam sepulturam. De quibus etiam quingentos solitos completis omnibus supradictis lego et dimitto duos florinos et medium dicte monete pro missis celebrandis in ecclesia parrochie de Massanet per presbiteros ipsius ecclesie videlicet pro animabus illorum quibus solvere et restituere teneor. Item et de ipsis quingentis solitis lego et dimitto honorabili domine Francische de Castellet, filiae meae, Dei gratia abbatissa prefixi monasterii Vallis sancte quinquaginta solitos dicte monete quos habeat et ipsi lego omni parte hereditate legitima et iure institutionis et aliis iuribus universis sibi in bonis meis pertinentibus et in his et aliis bonis quos iam alias sibi dederim ipsam mihi in sua parte heredem instituo. Item et de ipsis quingentis solitis lego et dimitto Sibiliae filiae meae uxori Raymundi de Sorech villae de Ripullo quinquaginta solitos dicte monete quos habeat et ipsi lego pro omni parte hereditate legitima et iure institutionis et aliis iuribus universis sibi in bonis meis quocumque modo pertinentibus et in his et aliis bonis que dedi sibi tempore suarum nuptiarum sibi mihi heredem in sua parte instituo. Item et lego de ipsis quingentis solitis rectori ecclesie loci de Guimerano duos solitos et eius vicario unum solitum dicte monete. Item operi ecclesie Sante Marie de Guimerano et de la Bovera et hospitali dicti loci de Guimerano cuilibet duos solitos. Item monasterio de Valdemaria ac monialibus ipsius pro una pietançā quinquaginta solitos dicte monete. Et his supradictis adimpletis de residuo quod superavit dictorum quingentorum solitorum volo et mando quod statim post mei obitum celebrentur pro mei anima in ecclesia parrochiae de Massanet per presbiteros ipsius ecclesie les misses de Sant Amador et operis celebrationis ipsi presbiteri habeant xxxiii solitos dicte monete. Postea de residuo quod superavit predictis omnibus adimpletis lego et dimitto Joanni de Castellet nepoti et manumissori meo predicto pro laboribus suis viginti duos solitos dicte monete. Residuum vero quod superavit de ipsis quingentis solitis pro mei anima receptis omnibus supradictis adimpletis volo et mando quod erogantur, dentur et distribuantur pro mei anima parentum meorum viri mei et benefactorum meorum in ecclesia monasterii prefixi sancte Marie Vallis sancte videlicet in trentenariis et aliis missis celebrandis et in aliis piis causis ad notitiam dictorum meorum manumissorum ad cognitionem dicte honorabilis domine Francische de Castellet filie meae abbatisse iam dicte. Omnia alia bona mea et iura universa quocumque et ubique mihi pertinentia et pariter viden-

tia et debentia lego et dimito prefixe filie meae domine Blancha de Castellet uxorigue domini Ugeti Çarrovira. et ipsam dominam Blancham filiam meam predictam in hiis et in illis bonis que sibi dedi tempore nuptiarum suarum et alias mihi heredem universalem instituo. Et hoc volo, mando quod sit mea ultima voluntas et meus ultimum testamentum que vel quod volo valere iure etc. Actum est in monasterio predicto sancte Marie de Val sancta xxiii die septembris anno a nativitate domini MCCCC quinto. Signum mei Sibilia testatricis predictae que hoc laudo, concedo et firmo.

Testes vocati et a dicta testatrice rogati sunt discretus Jacobus Saborit presbiterus et capellanus illustrissimi domini Regis et Berengarius de Torrogia loci de Guimerano et pro inopia hominum seu (...) locorum adibite sunt testes vocate et a dicta testatrice rogate ut remanere non posset absque confectione testamenti que presens ibi erant videlicet Maria uxor Berengarii Çagrassa et Maria filia P. Fortuny et honorabili domina Beatrix de Vallmoll monialis dicti monasterii presentibus aliis monialibus et hoc fecit ut presens testamentum pro testibus vitari non possit».

INNOCÈNCIA PROVADA DE LES MONGES CALUMNIADES

Un diumenge al matí –era el 27 de març del 1403– en obrir els portals de les muralles de Guimerà, fou trobada, arrecerada a la porta de l'entrada que hi havia prop de la font, una criatureta acabada de néixer. Evidentment, els habitants de Guimerà no podien haver-la hi posada car estaven tancats dintre les muralles; per això la gent va pecar amb les monges del monestir de Vallsanta, que era l'única habitació forània de Guimerà.

Aquesta estranya sospita, que avui ens semblaria palesament absurda i filla d'una vilesa anticlerical, al segle XIV podia ésser motivada per la relaxació que s'havia introduït dintre la disciplina monàstica de l'orde del Císter, relaxació de la qual no se salvaren els monestirs catalans, tota vegada que en el capítol general de l'orde celebrat l'any 1392 a Císter, sota la presidència de l'abat Jaume, fou nomenat reformador dels monestirs d'Aragò, l'abat Ot de Càller, que visità Vallsanta el dia 20 d'abril del 1393, per aprovar l'elecció de l'abadessa na Aldonça de Castro. Era natural que aquella necessitat de reforma hagués arribat a coneixement del poble, el qual, exagerant les causes que la motivaren, podia creure que fos possible aquell abominable crim. Però, a instàncies de la senyora abadessa i altres religioses, fou obert un escrupulós procés per aclarir la veritat del fet, procés del qual eixiren innocents les religioses, segons acredita l'acta que transcrivim:

«In presentia mei notarii et testium infrascriptorum ad hoc vocatorum et rogatorum die et anno infra anotatis coram nobili domino Bernardo Galçerando de Pinosio, domino loci de Guimerano, comparuit nobilis domina Aldunçia de Castre Dei gratia abbatisa monasterii

Vallis sancte ordinis cisterciensium termini dicti loci cum Caterina Roqueta, cum Violante Josa cum Beatrice de Vallmoll, cum Catherina de Castellauli et cum Isabelli de Castellauli monialibus dicti monasterii dicentes quod attendentes quod heri die dominica intitulata XXIV die, mensis et anni infrascriptis fuit quedam infanta nocte antea proxime intitulata nata posita in janua sive portali de la Font dicti loci de quo erat magna murmuratio et difamatio quod erat nata in dicto monasterio ab aliqua monialia, et volentes se excussare ab hac tali mala fama, omnes predictae domina abbatissa et moniales requiserunt dictum nobilem dominum volentes se excusare de tali crimine ac fama quod ipsas per mulieres dignas fide facere legitime respicere in mamillis et in aliis quibuslibet partibus an si aliqua earum parierat en dicta die vel nocte.

Et dictus nobilis dominus volens super premissis iustitiam facere, secum vocavit huiusmodi mulieres videlicet Sibilia uxor Berenguer Mateu et Elissendis uxor Arnaldi Miquael quondam, et Francisca uxor Johannis Pons dicti loci de Guimerano quas ut dignas fide et bone conditionis fortiauit quod cum iuramento in posse suo prestito facient et respicient dictas dominam abbatissam et moniales si parierant aut suppositum est, que mulieres predictae vigore iuramenti prestiti per ipsas et qualibet earum simul dixerunt quod dictas dominam abbatissam et alias predictas moniales erant bene disposite et honeste et quod de dicto facto sive crimine erant munde et nullo modo non tacte quia eas per locha sive membra in quibus respici solet de talibus bene et diligenter respexerunt. Que fuerunt acta in loco de Guimerano predicto die XXVII mensis martii anni predicti MCCCC tercio.

Testes huius rei fuerunt discretus Antonius Ferrarii et Arnardus Minguella presbiteri loci de Guimerano.» (Arxiu Parroquial de Guimerà. Manual de Mn. Jaume Albert.)

LES ABADESSES.¹

1195. Madona *Elissendis de Tàrrega*. Fou la primera abadessa del monestir de la Bovera; filla de Pere de Tàrrega fundador del convent.

1200. *Guillerma*.

1211. *Elissendis de Boixadors*.

1215. *Elissendis de Tàrrega*. (CAPDEVILA) SANÇ., *El santuari de la Bovera*, Tarragona, 1929, p. 44.)

1246. *Agnès de Guimerà*, abadessa de Vallsanta; entre les monges del seu convent hi havia: Elisenda, priora; Beatriu d'Oluja, infermera; Ermensendis de Bellpuig, preceptora; Sanxa, sacristana; Guilla de Montpahó; Maria de Vilanova; Serena; Guillema Gayatona, cambraera; Elisenda de Bellpuig; Dolça de Balaguer, sotscantora; Guillema d'Oluja, Saurina de Pontils; Elisenda de Rocamora, Berenguera de Catllar, Guillema de Torres, Maria de Cirera, Elvira de Queralt, Geralda de Cirera, Cerdana de Bergada, Elisenda de Llorach, Colorana de Tortosa i Suau de Timbalt.

1261. *Berenguera de Savella*.

1283. *Elisenda de Bell·lloch.*

1292. *Elisenda de Vallclara.*

1306. *Eliardis de Guimerà.*

1308. *Agnès de Josa.*

1337. *Berenguera Alemany.* Sota el seu abadiat, Sibil·la de Boixadors, priora, el 21 de novembre del 1343, comprà a Bernat Vila, de Guimerà, i a Tomasa, la seva muller, 30 sous de violari; i Agnès de Guimerà, monja, el 20 d'agost d'aquest any, demanà permís a aquesta abadessa per a donar llibertat a la seva esclava Francisca, batejada. A VII de l'idus de març del 1344, encara continuava essent abadessa, i era sots-priora, Eleonor Ripari.

1349. *Agnès de Guimerà II.*

1353. *Beatriu d'Arillo.* Sota aquest abadiat es troben monges de Vall-santa, el 5 d'agost del 1366, Tomasa de Montagut, priora; Blanca de Montagut, sots-priora; Agnès de Riudefoix, mestra de novícies; Blanca de Boixadors, cantora; Saurina de Tous, sacristana; Brunicendis d'Iborra, col·lectora; Sibil·la d'Alentorn; Sibil·la de Rocamora; Sibil·la de Camporrells i de Ferran i Sibil·la de Bosch. (Arxiu Parroquial de Guimerà. Manual de Mn. Jaume de Brufaganyes).

El 27 d'abril del 1367, Tomasa de Montagut, priora; Blanca de Montagut, sots-priora; Agnès de Riudefoix, mestra de novícies; Sibil·la de Camporrells, sots-cantora; Saurina Tous, sacristana; Sibil·la d'Alentorn, hostalera; Brunicendis d'Iborra, col·lectora; Sibil·la de Rocamora, Francesca de Claramunt i Brunicendis Solà, conventuals. (Arxiu Parroquial de Guimerà. Manual de Mn. Jaume de Brufaganyes).

El 7 de novembre del 1372, Tomasa de Montagut, priora; Sibil·la de Rocamora, sots-priora; Blanca de Boixadors, cantora; Constança de Montoliu, sacristana; Sibil·la d'Alentorn, sots-cantora; Agnès de Riudefoix, portera; Brunicendis d'Iborra, cambrera; Geraldona d'Araguayl, sots-sacristana; Francesca de Castre, Sibil·la de Bosch i Saurina de Tous, monges.

1373, 1 de maig: Tomasa de Montagut, priora; Sibil·la de Rocamora, sotspriora; Blanca de Boixadors, cantora; Sibil·la d'Alentorn, sotscantora; Constança de Montoliu, sacristana; Brunicendis d'Iborra, cambrera; Agnès de Riudefoix, mestra de novícies i portera; Francesca de Castre, Beatriu de Cervià, Agnès de Mur, Saurina de Tous, Brunicendis Solà i Sibil·la de Bosch, monges.

L'esmentada Beatriu de Cervià ja viu al monestir el 25 de maig del

1366, segons es dedueix de la següent acta de renúncia a favor de la seva mare, Sibila, muller de Francesc de Cervià, sobre els drets que li podrien tocar dels 4300 sous que el rei d'Aragó havia de pagar a son difunt germà, Huguet, en recompensa dels danys que tingué a la guerra de Castella. El document diu així:

«Noverint universi. Quod ego Beatrix, filia nobilis Francisci de Cerviano et domina Sibilia eius consortis confitens et recognoscens virtute subscripti iuramenti annum duodecim etatis meae excessisse. Atendens quod nos dicta domina mater mea mihi plura bona placata atque servitia diversimode impendistis et impendere ac facere non destinastis. Ideo in renuntiatione ipsorum servitiorum ac mota etiam amore et dilectione materna quam habeo erga vos dictam dominam matrem meam.

Gratis et ex certa scientia non vi, metu vel dolo inducta sed mea spontanea voluntate et de voluntate etiam et assensu nobilis domine Beatricis de Arillo, Dei gratia abbatissa monasterii Vallis sancte, diocesis Tarraconensis, Tomasia de Montagudo, priorissa, et Blanca de Montagudo, subpriorissa et totius conventus eiusdem monasterii, desino, penito et renuntio et dono donatione pura et irrevocabili inter vivos vobis domina carissima matri mea et cui seu quibus volueritis perpetuo totum locum meum et ius ac omnes actiones, petitiones et demandas quas et que habeo et habere debeo et mihi spectat et pertinent et spectare possit et debet in et super illis quattuor millibus et trescentis solitis barchinone terni quod nobili Ugueto de Cerviano quondam fratri meo debebatur per illustrissimum dominum nostrum regem Aragonum vel per honorabiles deputatos Cathalaunie pro extimatione equorum per ipsum quondam fratrem meum perditorum in servitio domini nostri regis in terra Castelle, tam ratione et occasione grarischa quam altera quavis causa et quacumque ratione, iure vel modo. Ita quod vos et quos vos volueritis partem et ius mihi pertinentem et pertinens in praedictis quattuor milibus et trescentis solitis quavis causa petatis, exigatis et recipiatis quoniam ego titulo et ex causa donationis et deffinitionis ut superius continetur, cedo et dono iura et actiones meas quibus iuribus et actionibus possitis vos et quibus volueritis uti agere et procedere et expressari in iudicio vel extra iudicium convenire et reconvenire dictos honorabiles deputatos et alios de concepto inde obligatos pro predictis. Et ab ipsis et eorum bonis partem et ius mihi pertinentem vel pertinentes in supradictis quattuor milibus trescentis solitis exigere, petere, consequi et habere. et inde apocas, fines et absolutiones facere ... quoniam ego confirmo et facio vos et vestros ... veram dominam ... promittens et iurans sponte per dominum Deum et eius quattuor evangelia corporaliter tacta, predictam donationem ratam ac firmam semper habere. Actum est xxv die madii mcccclxvi.

Testes huius rei Bernardi Franchi clericus de Cerviano et Guillelmo Porta loci de Guimerano.» (Arxiu Parroquial de Guimerà. Manual de Jaume Brufaganyes).

La també esmentada Agnès de Mur fou rebuda al monestir el 7 de febrer de 1364, segons apar en el testimoni següent:

«vii februarii 1364. Nos Beatrix de Erillo, dei gratia abbatissa monasterii Vallis sancte, diocesis Terraconensis, et Tomassia de Montaguda, priorissa et Blanca de Montaguda, subpriorissa, Blanca de Boixadors, cantatrix, Saurina de Tous, sacrista de voluntate et convinatione aliarum monialium dicti monasterii, attendentes nos recepisse Agnetam filiam nobilis domini Nacart de Mur et eius uxor Alionor in monialibus dicti monasterii. Idcirco ex certa scientia nominibus ipsis et de consensu et voluntate aliarum monialium dicti monasterii cum hocs presenti publico instrumento promittimus vobis et venerabili Simoni de Eroles procu-

ratoris dicti nobilis Alionoris et etiam vobis dicte nobilis Alionor licet absenti tamquam presenti et notario infrascripto ... »(Arxiu Parroquial de Guimerà, Manual de Jaume de Brufaganyes).

1392. *Monestir vacant*. El 15 de setembre del 1392 havia mort Beatriu d'Arillo; quedava, el monestir, amb les monges següents: Elisenda d'Espes, priora; Sibil·la d'Alentorn, sotspriora; Saurina de Castelloli, mestra de novícies; Sibil·la den Bosch, Aldonça de Castre i Sibil·la de Montgó.

1391. *Elissendis d'Espes*. (CAPDEVILA, SANÇ. *El santuari de la Bovera*. Tarragona, 1929, p.44.)

1392-1404. *Aldonça de Castre*. El 22 d'octubre del 1392 fou elegida abadessa, amb dispensa d'edat i *a natalibus*.

«In Dei nomine. Noverint universi quod die intitulata xxii mensis octobris anno a nativitate domini MCCCXC secundo in presentia mei notarii et testium inifrascriptorum ad hoc specialiter vocatorum et adhibitorum hora prima eiusdem diei vel quasi, venerabilis conventus monasterii Vallis sancte, cisterciensis ordinis, diocesis Terracone, congregatus simul in domo capituli monasterii antedicti ad mandatum venerabilis religiose domine Sibilia d'Alentorn subpriorisse ipsius monasterii et illud regentis in absentia prorisse eiusdem, vacante abadiatu ipsius monasterii in quo interfuerunt et presentes fuerunt nomine earum presentium et absentium, capitulum devote celebrantes ut est moris pro comunibus et similibus actibus ipsius monasterii capitulum celebrari videlicet: Religiose domine, domina Sibilia d'Alentorn, subpriorissa, Saurina de Castroaulino, Sibilia de Bosch, Sibilia de Montson, Beatrix de Vallmoyll. Alionor de Muntmajor, Blanquina de Conquabela, Isabel de Conquabela, Teresia de Bergada, moniales dicti monasterii et attendentes dicte domina subpriorissa et conventus predictus earum monasterium supradictum esse viduatum earum abbatissa et pastorissa cum vacet ad presens per mortem nobilis religiose domine Beatricis de Arillo earum ultime quondam abbatisse et propterea cupientes intendere seu vacare circa electionem abatisse earum prout eis competit et expectat deliberaverunt et unanimiter concordaverunt eligere in earum abbatissa et pastorissa dominam Aldunciam de Castre filiam nobilis et potentis viri domini Philipi de Castre domini quondam baroniarum nobilitatum seu honorum de Castre de Peralta de Seruça et de Guimerano in cuius territorium seu terminum dictum monasterium est situm, monialem eiusdem monasterii super etatem et natalibus dispensationem apostolicam obtinentem in ordine expresse professa, in regula et officiis bene instructa tamquam moribus et virtutibus adornatam et ad ipsum monasterium gobernandum abtam et sufficientem. Verum quia ad ipsam electionem celebrandam dicte domine seu conventus nequeunt procedere absque presentia reverendi in Christo patris et domini domnini Abbatis monasterii cisterciensis patris et domini earum et cui subsunt immediate seu eius ad hoc commissarii seu delegati obstantibus ut asseritur difinitionibus iam dicte ordinis et statutis. Et huius pretextu ipse domina seu conventus predictus deliberaverunt et unanimiter super hiis concordaverunt supplicare dicto domino Abbati cum quadam earum papirea patenti littera sigillo communis ipsius conventus in dorso sigillata continentis subseqentes: Reverendo in Christo patri ac domino, domino .. Dei gratia abbati monasterii cisterciensis sui humilis immediate subdite subpriorissa et conventus monasterii Vallis sancte, ordinis cisterciensis, diocesis Terraconensis. Salutem et reverentiam tam debitam quam devotam vestre R.P. notum facimus per

presentes quod prout Domino placuerit, domina Beatrix de Arill quondam abbatisse huius monasterii viam fuit universe carnis ingressa. Et nos eius honorifice corpore tradito sepulture, desiderantes vacanti monasterio de Abbatisa et pastorissa prout convenit providere ne ob diuturnam vacationem in spiritualibus et temporalibus susciperet lesionem, unanimiter concordavimus in abbatissam eligere dominam Aldunçiam de Castre filiam nobilis et potentis viri domini Filipi de Castre domini quondam baroniarum nobilitatum seu honorum de Castre de Peralta de Seruça et de Guimerano infra cuius terminum seu territorium dictum monasterium est situm, licet illegitime natam, tamen ex soluto et ex soluta genitam cumque super natalibus et etatis defectu quem patitur cum sit etatis solum XXV vel XXVI annorum vel quasi sedes apostolica plenarie dispensaverit, monialem eiusdem monasterii in ordine expresse professa in regula et offitio multum instructa, moribus et virtutibus multipliciter insignita de nobilissima prossapia procreata ut in spiritualibus et temporalibus sciet et poterit nostrum monasterium laudabiliter governare et iura illius que perduntur defendere et tueri. Sed quia ad ipsam electionem procedere nequimus absque vestri patris presentia seu vestri commissarii abstantibus ut asseritur definitionibus ordinis et statutis. Idcirco V.R.P. humiliter supplicamus quatenus reverendis patribus abbatibus monasteriorum de Populeto et Sanctarum Crucium eiusdem ordinis nobis satis etiam convicinis et cuilibet eorum in solidum comitere dignemini quod vice vestra in dicta celebranda electione intersint et si repperunt que supradictam fuit ita esse ipsam electionem auctoritate vestra approbent et confirment et omnia et singula faciant, suppleant et reforment que paternitas vestra posset si personaliter ibi esset et conservet eandem p. altissimus et cum felicibus incrementis. Scriptum et actum in vestro monasterio Vallis sancte predicto cum sigillo in dorso conventus ipsius monasterii XXII die mensis octobris anno a nativitate Domini MCCCXC secundo. Volentesque, affectantes et desiderantes dicte domine et conventus predictus ut preinserta littera ex parte earum et conventus predicti dicto domino abbati cisterciensis presentatur et ab eo comissionem in eadem littera postulatam et supplicatam quascumque alias provisiones ad predicta neccessarias et oportunas habeat et obtineat. Idcirco gratis et ex certa scientia earum dicte domine et conventus predictus fecerunt, constituerunt, ordinarunt certos, veros et indubitables procuratores, syndicos, actores et iconomos earum et dicti monasterii discretum virum Franciscum Tomela rectorem loci de Rabinat diocesis Vicensis pressentem et honor huiusmodi procurationis, sindicatus et iconomatus sponte suscipientem videlicet ad comparandum nomine earum et conventus predicti coram domino reverendo domino abbati cisterciensi et ad presentandum eidem in sui forma litteram prescriptam et ad supplicandum, impetrandum et obtinendum a dicto domino abbati cisterciensi seu ab alio quocumque ab eodem domino abbati potestatem habente comissionem seu commissores et quascumque alias provisiones in predicta littera postulas et supplicatas et etiam alias quascumque ad predicta seu aliquod predictorum ad dictum monasterium neccessarias et quomodolibet pertinentes et expectantes. Et generaliter ad omnes et singulos actus predictos vel aliquod premissorum quomodolibet tangentes et etiam ad prestandum si necesse fuerit in animas cuiuslibet ipsarum cuiuscumque generis sacramentum. Et ad omnia et singula faciendum, prestandum, suplicandum, impetrandum et obtinendum qui in premissis vel aliquo premissorum fuerint neccessaria, valia vel etiam oportuna etiamsi maiora vel duriora fuerint superius expressatis cum potestate facti substituens unum aut plures in predictis omnibus vel aliquo premissorum volentes et consentiens de certa scientia ut expresse quod si quid forte neccessarium utile vel opportunum ad predicta vel aliquod predictorum in hoc presenti procurationis, sindicatus, actoris et iconomatus instrumento videtur deficere eomodocumque quod id quantumcumque et qualecumque et cuiuscumque preheminentie, excellentie vel essentie existat hic pro expresso, habito et scripto habere voluerunt, mandarunt et expressarunt, et volentes dicte domine et conven-

tus predictus, dictum earum procuratorem, syndicum et yconomum et substituendum seu substituendos ab eo relevare ab onere sacedandi promisserunt valida stipulatione in posse mei notarii infrascripti hec predictis procuratoribus, yconomis et sindicis et aliis quibuscumque quorum intersit vel in futurum poterit modo aliquo interesse iudicio fasci iudicatumque salvi cum suis clausulis universis et semper habere ratum, gratum atque firmum quidquid per ipsum seu substitutum vel substituos ab eo in predictis et circa predicta procuratum, impetratum, obtentum seu gestum fuerit quoquomodo. Et ea aut eorum aliqua ullo tempore revocare sub universorum bonorum dicti monasterii presentium et futurorum obligatione et etiam ypotheca. Que sunt acta in dicto monasterio, loco, die, hora, mense et anno superius designatis. Sig num nostri etc. presentibus pro testibus ad hoc vocatis, adhibitis pariter et assumptis venerabili Petro de Bosch, decano Tarrege et Antonio de Aguilo loci de guimerano».

Després que aquesta elecció fou comunicada a l'abat de l'orde cistercenc, anà l'abat Odó a Vallsanta per a confirmar-la:

«In Dei nomine, amen. Noverint univarsi quod anno Domini MCCCXCIII, XX die aprilis, reverendus in christo pater dominus Oddo, abbas Dei gratia monasterii Calerii, cisterciensis ordinis, Pissensis diocesis, reformator et vissitator auctoritate generalis capituli dicti ordinis deputatus omnium monasteriorum utriusque sexus consistentium in terris et regnis illustrissimorum principum dominorum regnum Aragonum, Castelle, Portugalia et Navarre hac in lingua occitana prout constat mihi notario infrascripto per quasdam patentes litteras comissionis a dicto generali capitulo emanatas quorum tenor in fine presentis instrumenti est insertus. Vissitans personaliter abatiam Vallis sancte immediate subiectam Reverendissimo in Christo patri et domino domino Abbati Cisterciensi. Inveniensque dictam abbatiam vaccare per mortem nobilis religiose domine Beatricis d'Arillo ultime abbatisse dicti monasterii, licet de facto conventus dicti monasterii processisset ad electionem et concorditer elegisse in Abbatissam et Pastorissam dominam Aldunciam filiam nobilis et potentis viri domini Philippi de Castre, domini quondam baroniarum, nobilitatum seu honorum de Castre de Peralta de Serusa et de Guimerano in cuius territorio seu termino dictum monasterium est situm, monialem eiusdem monasterii expresse professam prout de huiusmodi electione dicto vissitatori facta fuit fides per publicum instrumentum per me notarium infrascriptum receptum. Attendensque dictus visitator quod dominus noster Papa per suas patentes bullas sigillatas sigillo plumbeo dispensaverit cum dicta electa super etate et natalibus eiusdem. Nihilominus et considerans quod dicta domina electa est de nobili progenie et quod eius parentes possunt multa bona facere dicto monasterio Vallis sancte in quorum termino, territorio et dominio dictum monasterium dicitur esse situm. Attendes et dictam electam esse bene instructam, moribus et virtutibus adornatam, premissis omnibus attentis, congregato ad sonum campane conventu dicti monasterii ipsum conventum in dicto capitulo convocari et congregari conveniunt et presentes fuerunt in domo capituli eiusdem monasterii ubi iam alias ipse conventus preconibus ipsius monasterii, conventus convocari et congregari, venerabilis et religiose domine Sibilia de Alentorn, subpriorissa, Saurineta de Castellauli, Sibilia de Boscho, Sibilia de Muntsonis, Beatrix de Valmol, Alienor de Muntmejor, Blanca de Concabela, Isabel de Concabela, Teresia Berguedana, moniales presentes memorati monasterii. Deum idem dominus vissitator et reformator auctoritate et potestate sibi attributa dictam electionem aprobavit et confirmavit. Et dictam dominam electam in veram Abbatissam dicti monasterii pronuntiavit et in sede Abbaciali collocavit mandans et precipiens omnibus personis regularibus dicti monasterii ut sibi tamquam vere abbatisse obediant et professionem fieri debitam ut moris est in dicto ordine fieri faciant. Iniungensque dicte domine abbatisse sic confirmate ut

ad regimen dicti monasterii tam in spiritualibus quam in temporalibus diligentiam debitam et curam adhibeat. Acta fuerunt hec dicte die ut in prima linea continetur et loco ut superius videri potest et in supradicto capitali sive capitulo per me notarium infrascriptum fuerunt de verbo ad verbum lecta et declarata coram nobilibus viriis potentibus dominis Bernardo Galçerandi de Pinosio domino dicti loci de Guimerano et domino Petro de Castre filio peracti nobilis et mossen Dalmau de Caralt, milite ad hec testibus vocatis adibitis et electis presentibus Reverendis in Christo patribus dominus Oddo abbate predicto et fratre Bernardo monacho monasterii de Vallbona, qui in posse mei notarii infrascripti predicta omnia et singula ut superius sunt narrata et specificata laudarunt, concesserunt et firmaverunt coram testibus preallegatis. Consequenter autem ut predictis melius fides adhibeatur pretacti abbas et monachus iuserunt insertari ibi tenores litterarum earumdem prout superius dictum est per me notarium infrascriptum. Quarum tenor dictarum litterarum comissionis capituli generalis dicti ordinis est talis: Nos frater Jacobus Abbas Cisterciensis ceterique definitores cistercienses capituli generalis notum facimus universis quod anno domini MCCCXC II in eodem nostro generali capitulo cisterciensi celebrato facta fuit definitio quedam cuius tenor in forma talis est: Reformationem omnium et singulorum monasteriorum aliorumque locorum conventuum et personarum utriusque sexus nostri cisterciensis ordinis cuiuscumque generationis existant in regnis terris et dominis illustrissimorum principum dominorum regum Castelle, Aragonie, Portugale et Navarre ac in lingua occitana consistentium quod prout ad capituli generalis audientiam pervenit reformationem plurium asseruntur prochi dolor indugere abbati monasterii de Calereio, diocesis Pissensis, teologie sacre professorii et alteri abbati vel idoneo religioso nostri predicti ordinis quem et coties ad hoc secum decreverit assumendum per presentem et immediate secuturum annum absque patruum abbatuum monasteriorum eorumdem preiudicio dictum capitulum generale comittit per pressens statutum in ipsius generalis capituli et dicti ordinis quem potest plenaria potestate, dicto igitur abbati de Calercio in virtute sancte obedientie dictum capitulum firmiter et discrete mandat, precipit et impungit quatenus ad dicta monasteria et loca conventualia personaliter accedens assumpto secum ut prefertur abbate aliquo vel idoneo religioso nostri predicti ordinis ibidem vissitet, corrigat, reformat, statuatur, instituat et destituatur tam in capitibus quam in membris, tam in spiritualibus et temporalibus quecumque in eisdem vissitanda, reformanda, corrigenda, statuenda, instituenda et destituenda fuerint secundum Deum, papalia et nostri ordinis instituta. Et generaliter omnia et singula faciat que ad vissitationis et reformationis officium pertinere noscuntur, invocato ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii secularis. Et hec omnia premissa faciat ad expensas predictorum monasteriorum et locorum conventualium reformatorum quas expensas abbates et abbatisse dictorum monasteriorum ac presidentium aliorum locorum dicto reformatore procurant, administrent et solvant integraliter et sine mora et ad hoc compellantur per dictum reformatorem si necesse sit per censuram ordinis ... destituere.

Universis igitur et singulis personis regularibus dictorum monasteriorum et locorum cuiuscumque conditionis aut status existant in virtute sancte obedientie tenore presentis statuti prefatum generale capitulum mandat, precipit et iniungit quatenus in omnibus et singulis supradictis ea tangentibus et concernentibus ac dependentibus ex eisdem prefato abbati de Calercio et per eum secum invocato obediant humiliter ac devote ipsique presentent consilium, auxilium et favorem. Datum Cister. sub sigillo definitiorum anno et tempore supradictis.

Et predictus et abbas cisterciensis auctoritate huiusmodi comissionem prefato abbati de Calercio quasdam alias litteras comissionis facerat quarum tenor sequitur sub hiis verbis: Venerabilibus in Christo nobis carissimi coabbati nostri monasterio de Calercio et fratri Bernardo monacho monasterio de Valbona magistris in teologie facultate. Frater Jacobus abbas

cisterciensis. Sinceram in domino caritatem quem propter locorum distanciam et occupationem aliorum negotiorum urgencium omnia nobis immediate subiecta monasteria non possumus ut vellemus personaliter visitare. Hinc est quod de discretionibus et suficienciis vestris plurium in domino confidentes vobis tenore presentium committimus per immediate sequens treñnium visitationem omnium et singulorum monasteriorum utriusque sexus nobis et monasterio nostri cisterciensi immediate subiectorum in regnis seu dominationibus vel terreis illustrissimorum dominorum nostrorum dominorum reguum Castelle, Aragonie, Portugalie et Navarre ac in tota provintia tolosana consistentium seu sitiatorum vobis igitur comitendo damus benigniter in mandatis quatenus ad dicta monasteria personaliter adcedentes in eisdem vissitetis, corrigatis, reformatis, instituatis et destituatis in spiritualibus et temporalibus in capitibus et in membris quemcumque vissitationis, correctionis, reformationis, institutionis et destitutionis beneficio ibidem noveritis indigere in potestate qua possemus loco nostri. Et si dicta monasteria durante dicto triennio vacare quolibetcumque contingerit volumus quod eisdem vel alteri ipsorum vacantibus seu vacanti provideatis de abbatibus, abbatissis idoneis per electionem canonicam vel provisionem si ad nos electio devolveritur prout de iure et secundum papalia ac ordinis nostri instituta canonice fuerit faciendum. Audiatis confessiones personarum monasteriorum monialium et eas absolvatis in et de omnibus cassibus in et de quibus eas absolvere possumus et debemus providentes eis nihilominus de confessoribus idoneis qui eas absolvere habeant potestatem, Abbatibus igitur et abbatissis, prioribus et priorissis ceterisque personis ipsorum monasteriorum in virtute sancte obedientie tenore presentium precipimus et mandamus quatenus nobis in premissis et ea tangentibus humiliter et devote per premissa tunc potestatem per nos commissam et datam fratri Petro de Onyaco, monacho monasterii Grandi Silve, diocesis nostri cisterciensi ordinis tholosane diocesis, licenciato in iure canonico vissitandi monasteria monialium Vallis doncelle, dioecesis Barchinonensis, Vallisbone, diocesis Ilerdensis, Sancti Ilarii, eiusdem diocesis et Lacinie de Valencia non intendimus revocare. Volumus autem quod alter vestrum dicet quod absit, supervivens premissa valeat exercere. Datum in monasterio nostro Cisterciensi die III mensis decembris anno domini MCCCXC. Adeo ut predicta omnia et singula superius narrata, scripta, possita et specificata laudiora sint clara et indubitativa rata sive firma omnibus personis existant predictis reverendis in christo patres dominos Oddo abbas et frater Bernardus monachus ad predicta potestatem habentes coram testibus supradictis predictas litteras comissionis sive comissionum per memoratum fratrem Jacobum abbatem cisterciensem eis factas in testimonium et corroborationem premissorum in fire pre acte confirmationis, pronuntiationis et collocationis predictae abbatisse per eos factae seu factarum ibi insertari scribi et apponi iusserunt et voluerunt per me notarium subscriptum tamquam publicam personam in predictis et circa ea habendam memoriam in futurum. Quod fuerunt acta, firmata et aprobata presentibus testibus supradictis die et anno et loco prefixis.»(Arxiu Parroquial de Guimerà. Manual de mn...)

Sota aquest, abadia l'any 1403, el convent fou transportat a la casa de la Bovera, per mor d'una epidèmia greu de la que foren víctimes algunes religioses, de manera que la comunitat quedà reduïda (XXI de desembre del 1403) a Aldonça de Castre, abadessa; Brunissendis Perola, priora; Beatriu de Vallmoll, sacristana; Caterina de Castellauli i Caterina Roqueta, cantora.

1404-1412. *Francesca de Castellet*. Sota el govern d'aquesta abadessa, el convent estava constituït, el 16 d'octubre del 1404, per Sibil·la de Montçò, cantora; Caterina Roqueta, subcantora; Beatriu de Vallmoll, col·lec-

tora; Blanca de Concabella, Isabel de Concabella i Caterina de Castellauli, sacristana.

L'any 1412 fou traslladada l'esmentada abadessa a l'abadiat de la Saldia de València.

1412-14.. *Sibil·la de Montçó*. Fou nomenada abadessa pel comissari de S.S. Benet XIII, el 29 de novembre del 1412, i l'11 de desembre del mateix any li'n fou donada possessió amb tota solemnitat, segons manifesten les següents actes testimonials:

«In Christi nomine amen. Noverint universi quod undecima die decembris anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo duodecimo post celebrationem missarum. Convocato et congregato conventu monialium monasterii Sancte Marie Vallis Sancte, ordinis cisterciensis, diocesis Terraconensis, termini Guimerani ad sonum campane capituli domus ipsius monasterii et alias prout moris est dicti monasterii ipsum conventum in capitulo convocari et congregari conveniunt et presentes fuerunt in ecclesia ipsius monasterii multum honorabilis et religiosa domina Sibilia de Munçonis et domina Cattarina Roqueta, Beatrix de Vallmoll, Blanquina de Concabella, Catharina de Castellauli, Alduncia de Guimera, Isabel de Concabella et Francesca de Concabela, moniales ipsius monasterii. Et ibidem in presentia venerabilis et discreti domini Jacobi de Saborito, presbiteri rectoris ecclesie Sancti Staphani ville de Bagano et mei notario et testium infrascriptorum ad hoc specialiter vocatorum dicta honorabilis domina Sibilia de Munsonis olim priorissa ipsius monasterii nunc ut inferius apparebit electa in abbatissa ipsius monasterii propter translationem factam de persona honorabilis et religiosa domina Francische de Castelet olim abbatissa ipsius monasterii, nunc vero abbatissa monasterii Sancte Engratie de la Gayda extra muros Valentie, dicti ordinis de qua electione ipsius Sibilia de Muntsonis et de translatione ipsius domine Francischae de Castelet clarius apparet per publicum seu litteram pergamineam eidem domine Sibilie de Munsonis factam per reverendissimum dominum cardinalem montis Aragon, vulgariter nuncupatum, tamquam comissarium in his positum et electum per Sanctissimum in Christo Patrem et Dominum nostrum dominum Benedictum divina providentia Papam XIII prout hac et alia in dicta littera pergaminea cum suo pendenti sigillo multa latius et clarius continetur. Data cuius littere fuit Dertuse die vicesima nona mensis novembris anno presenti superius enarrato et inserto. Que domina Sibilia de Muntsonis abbatissa predicta ibidem coram omnibus dictam litteram sue electionis et etiam aliam similem litteram dirigentem conventui dictarum monialium ad obedientiam tangentem et per dictum comissarium eisdem monialibus mandantem ut decet fieri in similibus prout largius in eadem littera pergaminea a simili alie predictae litterae cum suo pendenti sigillo eiusdem comissari munita die simili et anno prefixis data hac et alia continentur perduxit et in manu dicti venerabilis domini Jacobi Saborit posuit seu missit. Et ex parte dicti in Christo Prioris domini Benedicti pape jam dicti et eius prenominati comissarii per ipsum dominum Jacobum Saborit legi et explanari coram omnibus rogavit ac dicto nomine mandavit. Et statim ipse Jacobus Saboriti tamquam filius obedientie ipsas litteras, unam post aliam de verbo ad verbum coram omnibus legit et declaravit. Et ipsis lectis et explanatis, omnes prenominate abbatisse et moniales memoratas litteras et omnia et singula in eis contenta et mandata gaudio magno receperunt, laudaverunt, consuerunt et Deo mediante adimplebunt et tenebunt. Et his et aliis similibus dictis, concessis et impletis ipse prenotate moniales tamquam filie obedientie ipsam venerabilem et religiosam dominam Sibiliam de Muntsonis in suam verissimam Abbatissam et Pastorissam receperunt ut decet. Et sic omnes *Te Deum laudamus* psallentes ipsam venerabilem dominam sibiliam de Muntso-

nis tamquam veram Abbatissam et Pastorissam earum et dicti monasterii et eius conventus in cathedra ac sede pastoralis ipsius monasterii humiliter possuerunt. Et ymno memorato dicto et cantato, omnes prenominate moniales sigillatim ac singule earum in domo capituli ipsius monasterii prestarunt ac fecerunt obedientiam eidem honorabili domine Sibilie de Monsonis abbatisse predictae prout decet et moris est fieri inter eas ac in similibus fieri est assuetum. Et in testimonium omnium premissorum ut rei factum inde clarius elucescat, omnes ipse honorabilis domina Sibilia de Muntsonis, abbatisse sepe dicta et alie prenominate moniales conventum facientes pro ipsis et sororibus earum in dicto monasterio petierunt et mandaverunt fieri de predictis et eis tradi presens publicum instrumentum per me notarium infrascriptum ad habendam memoriam in futurum. Que fuerunt acta et celebrata in dicto monasterio Vallis sancte die, hora, mense et anno in prima linea contentis, presentibus pro testibus dicto venerabili et discreto domino Jacobo Saboriti et discreto Ludovico de Guimerano et Johannes Comes presbiteris loci de Ciutadilla et Antonio Robinat eiusdem loci et discreto Berengario de Bondia presbitero iam dicti loci de Guimerano». (Arxiu Parroquial de Guimerà. Manual de Mn. ...).

El 14 de febrer del 1418 el convent continuava sota les ordres de l'abadessa Sibil·la de Montsó, essent priora Beatriu de Vallmoll; sotspriora Caterina Roqueta; i entre les monges, hi havia Blanca de Concabella, Caterina de Castellauli, Isabel de Concabella, Francesca de Concabella, Serena de Guimerà, Blanca de Planella i Margarida Saltó.

1427. *Constança de Bell-vis*. El 16 de juliol del 1427 hi havia al monestir: Constança de Bell-vis, abadessa; Caterina Roqueta, sotspriora; Beatriu Solerina, Sibil·la den Bru, Isabel de Concabella i Francisquina de Concabella.

1433-1438. *Caterina Roqueta*. El 29 de juny de 1433, el convent es representat per Caterina Roqueta, abadessa; Beatriu Rabaça, Sibil·la den Bru, Isabel de Concabella, Eulalia Ollera i Francisquina de Concabella. El 19 de maig del 1438 segueix essent abadessa Caterina Roqueta.

1422. *Sibil·la d'Anglesola*.

1449. *Tomasa Guiu*. L'1 de desembre del 1449, Tomasa Guiu, abadessa; Eulalia Ollera, sotspriora i bossa; Beatriu d'Aguilar, sacristana, i Caterina Rabulla, sotsacristana, fan procuradora Margarida Marçala, priora i col·lectora del monestir.

Aquesta abadessa devia ésser destituïda, car el desembre del 1450, a instàncies dels senyors feudals de Guimerà, li fou tornada la dignitat abacial, segons testimonia l'acta següent:

«Pateat cunctis quod decima tertia mensis decembris anno a nativitate Domini MCCCC quinquagesimo in presentia mei Francisci de Torrogia vicarii et notarii publici ecclesie loci de Guimerano et discreti Andreae Solsona in decretis baccalarum et Johannis Giner junioris testium ad hoc speciliter vocatorum et assumptorum multum nobilis domina Magdalena de

Castro domina dicti loci existens in castro dicti loci presentavit et per me legi fecit quamdam litteram papircam clausam cum sigillo Rddi. Domini domini abbatis Sanctarum Crucium cuius tenor talis est in suo foris scripto: A la molt nobla senyora dona Magdalena de Castre. Et intus sequitur: Molt noble senyora. Leida vostra letra e determinat per contemplació del senyor don Falip e vostra la abbadessa de Valsanta esser restituïda en son primitiu esser e dignitat e aquesta es ma determenada intencio de algunes altres coses que man occorregut remet aqueles al portador de la present ab plena e verdadera crehença e tengaus la santissima Trinitat en sa continua proteccio. Scrta en Santes Creus a deu de desembre. A tota honor vostra e servey prest l'abat de Santes Creus. Qua littera per me lecta predicta domina Magdalena de Castre dixit talia verba in effecto quod attinent. Com per dita letra del Senyor Abbat e per plena crehenssa que es stada splicada a ela per lo portador de aquela vchent e sabent lo dit Abbat que la Abbadessa de Valsanta havia jurat ab sagrament en poder seu que ela farie del abadiat tot ço que el voldria e ordenaria aca segons es dit desus en la letra per contemplacio del senyor e mia la torne en lo primitiu esser que ere abans que fes lo jurament en son poder e de tot aço requir la dita senyora sie feta carta publica e insertada la desus dita letra del senyor Abat.» (Arxiu Parroquial de Guimerà. Manual de Mn. Francesc Torregia).

1454. *Eleonor Bacquera*. El 21 d'octubre, aquesta monja era abadessa.

1461. *Eulàlia Ollera*. Durant el seu abadiat, el monestir devia patir una gran misèria, segons es dedueix del següent debitori:

«XV mensis iannuari MCCCCLX primo.

In Christi nomine amen. Universis et singulis ... pateat Quod nos Eulalia Olera Dei gratia abbatissa monasterii Vallis sancte. Catharina Rabolla et Beatrix de Aguilar sacristana, moniales dicti monasterii de voluntate Johannes Corbella procuratoris dicti monastrii existentes et congregata in capitulo dicti monasterii ad sonum campane sonantis ut est de more pro aliis negotiis ipsius monasterii capitulum celebrantes utilitatem eiusdem monasterii concernentes tamquam maior pars et senior ipse conventus. Omnes unanimiter concordantes et nemine discrepantes, gratis et ex certis scientiis nostris cum hoc publico instrumento ubique valituro per nos et omnes sucesoras nostras confitemur debere vobis honorabili ac discreto domino Raymundo Segarra rectori de la Guardia dez Prats et vestris et quibus volueritis viginta et quinque libras barchinone ratione decem septem migieras frumenti ad forum quindécim solitorum per migiera quas emimus a vobis pro necessitate dicti monasterii et conventus eiusdem. Item ratione decem florinos quos solvistis pro dicto monasterio discreto domino Raymundo Minguela presbitero loci de Guimerano propter quos tenebat ... frontal argenti pignore. Item ratione decem florinos quos vos solvistis pro dicto monasterio divino subsidio. Item ratione electionis dicte abbatisse quod solvistis tres florinos. Item quattuor florinos quos solvistis episcopo pro benedictione ipsius abbatisse et multa alia que solvistis pro dicto monasterio in suis necessitatibus que suma faciebant centum florinos et omnia dimisistis amore Dei dicto monasterio exceptis viginti quinque libras iam dictas quas vobis et vestris promittimus solvere in primo venturo festo Omnium Sanctorum duodecim libras et decem solitos et in alio festo Omnium Sanctorum restantes duodecim libras et decem solitos dicte monete.» (Arxiu Parroquial de Guimerà. Manual de Mn. Guillem Tarragó).

1482. *Eleonor d'Oria*. El 22 de febrer del 1482 era abadessa, i Justina Valls, síndica.

1483-1486. *Justina Valls*. El 9 de maig del 1483, trobem Justina Valls, abadessa; Joana Aguilar, priora; Martina Rosell, Eleonor Cervera, Isabel Vilanova i Beatriu Pellicera, monges.

El 20 de novembre del 1486. Justina Valls, abadessa; Joana Aguilar, Martina Rosell, Constança Vilanova, Eleonor Cervera, Isabel Vilanova, Violant Cerviana i Beatriu Pelliçera, monges.

1506. *Isabel Vilanova*. El 8 de febrer del 1506, Isabel Vilanova, abadessa; Martina Rosell, Constança Vilanova, Beatriu Pellicera, Isabel Merçera, Isabel Renye i Isabel Sant Jordi, monges.

1515. *Isabel Merçera*. Abadessa.

1520-1539. *Isabel de Riglos*. El 8 de gener del 1520, Isabel de Riglos, abadessa; Violant Cerviana, Isabel Sant Jordi, Loysa Mayana, Elionor Plana, Jerònima Comelles, Maria de Splugues, Janota Copons, Isabel de Splugues i Isabel Lorach, monges.

L'1 d'agost del 1529, Isabel de Riglos, abadessa; Isabel Sant Jordi, Jerònima Comelles, Maria de Splugues, Janota Copons, Isabel de Splugues i Isabel Lorach, monges.

1547. *Eleonor Plana*. L'11 de gener del 1547, Eleonor Plana, abadessa; Isabel Sant Jordi, Maria de Splugues, Jerònima Comelles, Joanota Copons, Isabel de Splugues, Isabel de Lorach, Anna de Trilla, Archangela Limona i Aldonça Altariba, monges.

1563-1568. *Janota Copons*. El 25 d'agost del 1563, Janota Copons, abadessa; Isabel Lorach, presidenta; Isabel Splugues, Archangela Altariba, Anna Vilaplana i Jerònima Rovira, monges.

El 23 de gener del 1568, Janota Copons, abadessa; Isabel de Lorach, Archangela Altariba, Anna de Trilla, Anna Vilaplana, Jerònima Rovira, Isabel Martínez, Jerònima Salvany, Caterina Sedosa i Isabel Mora i de Torres, monges.

1576-1581. *Anna de Trilla, última abadessa*. El 17 d'agost del 1576, Anna de Trilla, abadessa. L'1 de febrer del 1581, la mateixa abadessa; Archangela Altarriba, Jerònima Salvany, Jerònima Vives, Caterina Sedosa, Angela Forcen i Caterina Salvany, monges.

1588. *Jerònima Salvany, presidenta*. El 2 de març del 1588, Jerònima Salvany, presidenta; Jerònima Vives i Àngela Vallebrera que foren les últimes religioses del monestir.

Una sèrie de calamitats reduïren el convent a un estat ben deplorable. Tres monges, sense abadessa, formaven tota la comunitat; per això, l'any 1589, en visitar-lo D. Francesc Oliver de Boteller, abat de Poblet i visitador general de l'orde del Cister a Espanya, determinà tancar el convent i unir les monges al monestir del Pedregal (Talladell). Les lletres d'aital unió foren dades el 13 de maig del 1589 en el Reial Monestir de Poblet.

El monestir abandonat fou encomanat, de moment, a la cura d'un frare del mateix orde que residia allí per disposició de l'abat de Poblet per mor de recollir els censals i les rendes d'aquell monestir i per a endreçar l'esglèsia i les habitacions d'aquella santa casa. Tot això es dedueix d'una acta feta a Guimerà, a instància dels jurats de Ciutadilla, el contingut de la qual és el següent:

«Noverint universi quod die VI maii anno a nativitate domini MDLXXXVIII coram et in presentia mea Bartholomei Farrer rectoris opidi Guimerani diocesis Terraconensis et not. publico et in presentia Joannis Castanyer fabri ferrarii et Anthoni Capdevila agricultoris Guimerani testium ad hoc specialiter vocatorum, rogatorum et assumptorum honorabilis Andreas Martinez alter iuratorum oppidi de Ciutadilla diocesis Terraconensis personaliter constitutus intus dictum oppidum Guimerani iuxta domum Bernardi Minguella presentavit venerabili Magino Pallerols presbitero dicti oppidi Guimerani etiam in dicto loco personaliter constituto quamdam cedulam papiream que est sicut segueix: A noticia dels jurats de Ciutadilla es arribat que vos mossen Magi Pallerols prevere habitant en Guimera com a assessor economo dels beneficis de Vallsanta teniu una letra primera de reclam espedida de la cort del molt Rvd. senyor official i vicari general de Tarragona a instancia vostra contra los dits jurats per raho de aquelles set lliures deu sous de pensio dieu fan los dits al benefici de sant Honorat de la sglesia de Vallsanta tots anys pagadors en cert termini pretenenet que aquelles les han de donar a vos en dit nom y no a persona altra alguna. I com sia la veritat i vos no la pugau ni digau ignorar que los dits jurats han pagat i acostumat de pagar aquelles de molts anys a esta part per orde de les molt Rnt. Abadesses i convent de dit monestir al capella que residie a la sglesia de la Verge Maria de la Bovera perque en dit monestir fes la servitut que per dita raho se acostumave i des de temps en a lo Rnt. Abbat de Poblet com a visitador general dels monestirs del ordre del Cister aja tresladat i acompanyat les monges de dit monastir al monastir de nostra senyora del Pedregal i en lo dit monastir de Vallsanta aja posat interim un monjo de dit ordre lo qual en dit nom entenen dits jurats esta per dites monges y convent a disposició y ordre de les quals an acostumat de donar dites set lliures deu sous perço an donat aquelles ço es les de la pensio de l'any passat les quals demanan vos i abans que les demanassen al dit monjo de Poblet que esta en Vallsanta com entenen i saben del cert que no debien fer de justicia i que contra tot dret vos dit reverent per dita raho de dites set lliures deu sous los vulleu molestar i inquietar per lo que vos requireyxen desistiau de tal pretencio i nols fassau ni publicar dita lletra de reclam ni fassau per dita raho subir iudici altrament protesteu contra vos y bens vostres de tots danys damnatges interessos que per dita raho los convindra sostenir i de tot requerim a vos notari que de la present scriptura ne lleveu acte. Andreu Martinez altre dels jurats de Ciutadilla.

Que fuit lecta venerabili Magino Pallerols presbitero, supradictis testibus per me infradictum et infrascriptum notarium. Et dictus venerabilis Maginus Pallerols petit transcriptum dicte scedule et ibidem fuit datum coram et in presentia dictorum testium.

Et ego Bartholomeus Ferrer rector ecclesie oppidi Guimerani diocesis Tarraconensis et not. pub. requissitus presens edidi instrumentum». (Arxiu Parroquial de Guimerà. Man. de Mn. Bertomeu Ferrer).

Posteriorment, s'encarregà de tot el monestir i propietats de les monges la senyora de Guimerà, la molt il·lustre Sra. Donya Anna d'Aragó, vescomtessa d'Evol, la qual, l'any 1594, ho encomenà per via d'arrendament a Joan Gavalda, amb la condició de fer foc a totes les cases d'aquella clausura, conservar les taulades i guardar el retaule de l'església i els ornaments de tots els altars.

El contracte textual d'aquest arrendament és el següent:

La molt Illtre. Senyora dona Anna d'Aragó, vescomtesa d'Evol, tutora y curadora del Senyor Vesconte d'Evol, d. Gaspar de Castre i de Pinos, senyor de la vila i baronia de Guimerà i altres viles i llocs fill seu i procurdora de l'Ilustrissim senyor Hieronim des Prats, donçell domiciliat a la ciutat de Barcelona tambe curador junt ab dita senyora com consta de la procura en poder de mossen Miquel Selles, notari reial de la ciutat de Barcelona del 8 de gener de 1591, en dits noms de grat i certa scientia arrenda a joan Gavalda tota aquella casa y cereo o clausura de Vallsanta des de la primera porta ab les cases i patis que en dita Vallsanta hi ha fins a la sichia sobre lo dit monastir que era la qual tan com afronte ab dites cases age de tenir neta per a que l'aygua pogue passar per a regar los terratinents mes avall i que en dits patis i horts pugue conrrear y fer-ho plantar lo que al dit Gabalda ben vist sera ab tal que no sie en preiudici del edifici, parets ni cases de dit clos de Vallsanta ab tal que ni pugue talar ningun genero de abres ans be sie obligat a posar arbres fruyters a lo menos dos o tres en cada ort y sie obligat a conservar les parets mes foranes y a mantenir les taulades adobades y reposades que sien y posades a punt de poder llansar l'aygua com se pertany, les quals taulades age dit Gabalda a reseguir amunt y tenir netes dites teulades y tambe les cases y fer foch a totes les cases un temps a una altra temps a altra y guardar lo que per inventari li sera comanat tant de retaule en la iglesia y ornaments de altar com claus, tancadures, fusta, comportes de casa i orts y altres coses que llargament en dit inventari constara. La qual arrendacio fa dita senyora a dit Gabalda com millor dit se pot per lo temps que a dita senyora aparexera per preu de tres lliures moneda barchinone pagadores quiscun any a la festa de la Assumpció de nostra Senyora y la primera paga sera lo any noranta y sinch y aixi quiscun any. Testes sunt Illtre. Petrus de la Sarga et Stephanus de Cosco familiares vicecomittissa Actum XXVII octobris MDLXXXIII. (Arxiu Parroquial de Guimerà. Manual de Mn. Bartomeu Ferrer, rector).

SANÇ CAPDEVILA I FELIP

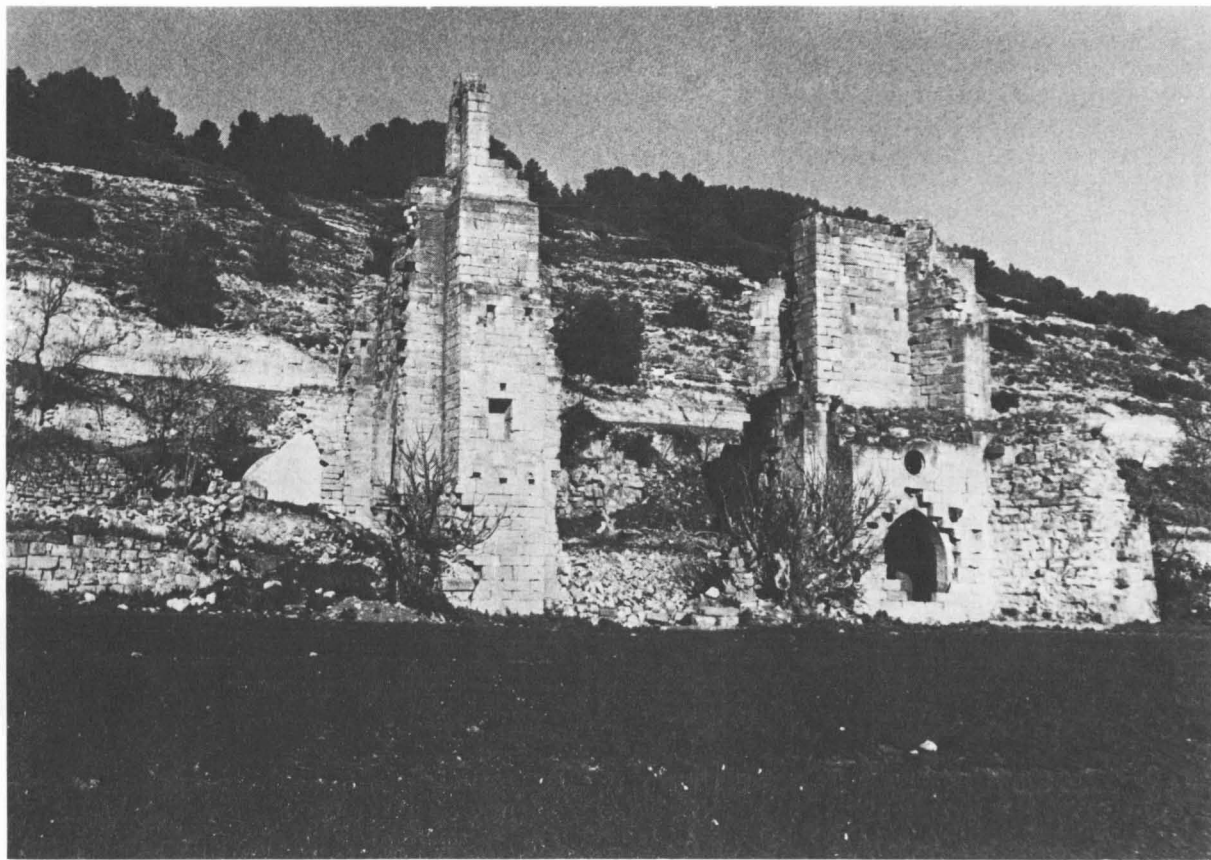
Vista general de l'església de Vallsanta l'any 1915.

Vista de l'església des de l'absis l'any 1915.

Vista de l'església

Vista exterior de l'església.

Detall de l'absis de l'església.

Die 7. Junii de festo s^{ci} cornelii in ecc^{ia} s^{ci} martini dⁱ curatulus iⁿ hoc festo die 7. anno 1515.

